

2012

Een schat aan woorden!

Hoe kan ik woordenschatdidactiek in groep 3 integreren?

Onderzoek in het kader van de opleiding Master SEN

Naam: Judith Doomen

Studentnummer: 2170754

Leerroute: Remedial Teacher

Jaar: 2011-2012

Begeleid door: A. Middelkoop-van Erp

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Voorwoord

“Juf, wat betekent dat?” wordt in groep 3 dagelijks aan mij gevraagd. Deze vraag zet mij aan het denken, omdat leerlingen van groep 3 van veel woorden niet weten wat ze betekenen. Daarnaast scoort 40% van de leerlingen van basisschool X uit O onvoldoende op Cito woordenschat eind groep 2 (2009). Dit heeft ervoor gezorgd dat ik onderzoek heb gedaan naar woordenschatdidactiek. Ik heb onderzocht hoe ik een woordenschatdidactiek kan integreren in groep 3 van basisschool X. Dit heeft geleid tot drie woordenschatlessen die zijn voorbereid, uitgevoerd en geëvalueerd aan de hand van één woordenschatdidactiek.

Bij deze wil ik een aantal mensen bedanken die er mede voor gezorgd hebben dat dit onderzoek tot een succes geleid heeft. Ik wil graag Anouk Middelkoop – van Erp bedanken voor haar duidelijke, kritische feedback en begeleiding. Daarnaast wil ik de onderzoeksgroep bedanken die uit Kim, Bianca, Sandra en Monique bestaat. Zij hebben met kritische vragen en feedback ervoor gezorgd dat ik steeds verder kon gaan met dit onderzoek. Vervolgens wil ik Joyce Mous – Schoone bedanken voor het filmen van de lessen en het eerlijk invullen van de kijkwijzer. Als laatste wil ik Erik van Turnhout bedanken voor het maken van de grafieken in hoofdstuk 4 en het afwerken van de lay-out.

Veel leesplezier,

Judith Doomen
Kruisland 2012.

Inhoudsopgave

Voorwoord	1
Inhoudsopgave	2
Samenvatting	4
1. Aanleiding en probleemstelling	6
1.1 Inleiding	6
1.2 Context onderzoek	6
1.3 Doel <i>van</i> het onderzoek en doel <i>in</i> het onderzoek	6
1.4 Relevantie van het onderzoek	6
1.5 Onderzoeksvraag en deelvragen	7
1.6 Samenvatting	7
2. Theoretische onderbouwing	8
2.1 Inleiding	8
2.2 Hoe leerlingen woorden leren	8
2.3 Verschillende soorten didactiek	9
2.4 Welke didactiek past het beste bij mijzelf en Basisschool X?	11
2.5 Samenvatting	12
3. Onderzoeksmethodologie	13
3.1 Inleiding	13
3.2 Onderzoeksvorm	13
3.3 Data-verzamelingsinstrumenten	13
3.4 Betrokkenen	14
3.5 Wijze van data-analyse	14
3.6 Triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid	14
3.7 Ethische aspecten	15
3.8 Samenvatting	15
4. Data presentatie en data-analyse	16
4.1 Inleiding	16
4.2 Data-resultaten	16
4.2.1 Les 1: Gereedschap	16
4.2.2 Les 2: Tuingereedschap	17
4.2.3 Les 3: Verzamelen	18

4.3	Data-analyse	18
4.4	Samenvatting	21
5.	Conclusies en aanbevelingen	22
5.1	Inleiding	22
5.2	Antwoorden op de deelvragen	22
5.2.1	Soorten woordenschatdidactiek en welke past bij mij en basisschool X?	22
5.2.2	Wat heb ik nodig om een woordenschatles te kunnen voorbereiden?	22
5.2.3	Ervaringen van het geven van woordenschatlessen aan de hand van een vaste woordenschatdidactiek.	23
5.3	Antwoord op de onderzoeksvraag	24
5.4	Eindconclusies en aanbevelingen	24
5.5	Vervolgonderzoek	24
5.6	Samenvatting	25
6.	Evaluatie Onderzoek	26
6.1	Inleiding	26
6.2	Verloop van het onderzoek	26
6.3	Samenvatting	28
	Literatuuroverzicht	29
	Bijlagen	
	Bijlage 1: Samenvatting inspectie beoordeling	
	Bijlage 2: Grafische modellen (Duerings, 2011)	
	Bijlage 3: Grafische modellen (Duerings, 2011)	
	Bijlage 4: Kijkwijzer	
	Bijlage 5: Voorbereiding woordenschatlessen	
	Bijlage 6: Voorbeelden van ingevulde kijkwijzers	
	Bijlage 7: Inhoud DVD	

Samenvatting

Op basisschool X uit O worden geen specifieke woordenschatlessen gegeven. Woordenschat is geen onderdeel van het lesrooster. In groep 3, waar dit onderzoek is uitgevoerd, zitten twintig leerlingen. Van deze twintig leerlingen scoort 40% onvoldoende op Woordenschat Cito eind groep 2 (2009). Daarom is onderzocht hoe ik woordenschatdidactiek kan integreren in groep 3 van basisschool X. Met het vergroten van de actieve en passieve woordenschat wil ik bereiken dat 90% van de leerlingen voor Cito woordenschat (2009) een voldoende haalt. Om dit op langere termijn te kunnen bereiken, wil ik op korte termijn, wekelijks woordenschatlessen inroosteren en uitvoeren. Tijdens deze woordenschatlessen wordt één vaste woordenschatdidactiek voorbereid en uitgevoerd. Daarna worden de woordenschatlessen gereflecteerd via videofragmenten en de kijkwijzer (bijlage 4).

In de literatuur zijn verschillende soorten woordenschatdidactiek bestudeerd. “De viertakt” (Verhallen, 2002) is een woordenschatdidactiek die in iedere bron gebruikt wordt.

“De viertakt” (Verhallen, 2002) is een lesstructuur die bestaat uit “voorbewerken, semantiseren, consolideren en controleren”. Daarnaast heeft Duerings (2011) de modellen van “de viertakt” (Verhallen, 2002) concreet uitgewerkt tot “grafische modellen” (bijlage 2) om het meer visueel te maken voor leerlingen. Tijdens dit onderzoek is de keuze gemaakt om “de viertakt” te combineren met de “grafische modellen” van Duerings (2011) omdat de leerlingen en ik behoefte hebben aan structuur.

Vervolgens zijn drie lessen voorbereid aan de hand van “de viertakt” (Verhallen, 2002) en de “grafische modellen” van Duerings (2011). Bij het selecteren van de woorden is rekening gehouden met de woorden die de leerlingen aan het einde van een blok moeten beheersen (Veilig Leren Lezen, 2003) en over een langere periode (Cito, 2009). Daarna zijn de lessen uitgevoerd en gefilmd. De focus is gelegd op het “voorbewerken” en “semantiseren” omdat dit qua tijdsbestek voor dit onderzoek haalbaar is. Daarnaast vind ik het “voorbewerken” en “semantiseren” de belangrijkste stappen omdat dit de basis vormt van “de viertakt”. Bij het “voorbewerken” raken de leerlingen betrokken en gemotiveerd en bij het “semantiseren” komt de betekenis uitleg van de woorden aan bod. Na iedere les is door een collega (JM) en mijzelf (JD) de kijkwijzer (bijlage 4) ingevuld. De kijkwijzer is tot stand gekomen door definities van het “voorbewerken” en “semantiseren” van Verhallen (2002) en Duerings (2011) aan elkaar te koppelen. Op de kijkwijzer is na drie lessen een verandering opgetreden bij het “voorbewerken” en het gebruik van de “drie uitjes” (Verhallen, 2002). Dit betekent dat na drie woordenschatlessen alle leerlingen een actieve houding laten zien en (non)verbaal

op de les reageren, en dat het “uitleggen, uitbeelden en uitbreiden” van de woorden tegelijkertijd gedaan wordt. Het gebruik van “grafische modellen” en het laten uitspreken van de woorden door de leerlingen kan nog verbeterd worden door gebruik te maken van de “grafische modellen” de “woordkast” en de “overlapper” (bijlage 2) en om alle leerlingen de gelegenheid te geven om de woorden uit te laten spreken.

Ik wil basisschool X aanbevelen om “de viertakt” (Verhallen, 2002) in combinatie met de “grafische modellen” van Duerings (2011) in alle klassen te integreren, omdat “de viertakt” een duidelijke lesstructuur heeft. Hiervoor is een studiemiddag nodig waarin ik “de viertakt” (Verhallen, 2002) en de “grafische modellen” van Duerings (2011) uitleg. Tevens is een beleidsplan nodig met duidelijke afspraken hoe er in schooljaar 2012 – 2013 aan woordenschat gewerkt gaat worden. Een vervolgonderzoek zou de integratie van de gehele viertakt in groep 3 van basisschool X kunnen zijn met daarnaast een longitudinaal onderzoek naar de verbetering van de resultaten van Cito Woordenschat (2009).

Hoofdstuk 1

Aanleiding en probleemstelling

1.1 inleiding

In dit hoofdstuk wordt de aanleiding en de probleemstelling van dit onderzoek beschreven. Hierin wordt een onderverdeling gemaakt in de context van het onderzoek, het doel *van* en het doel *in* het onderzoek, de relevantie van het onderzoek en daaruit ontstaan de onderzoeksvraag en deelvragen.

1.2 Context onderzoek

Sinds september 2009 ben ik leerkracht in groep 3 op basisschool X uit O. Basisschool X uit O is een basisschool die in 2011 de beoordeling zwak van de onderwijsinspectie heeft gekregen (zie bijlage 1 voor een samenvatting van de beoordeling). Het is een multiculturele school met verschillende nationaliteiten. Daarnaast zijn van de 200 leerlingen een tiental leerlingen die Nederlands als tweede taal hebben. Groep 3, hier wordt het onderzoek uitgevoerd, van basisschool X heeft twintig leerlingen waarvan zes verschillende nationaliteiten. Drie van deze leerlingen hebben Nederlands als tweede taal en zijn gemiddeld een jaar in Nederland. Van deze groep 3 van basisschool X maakt 40% Cito woordenschat eind groep 2 (2009) onvoldoende. Daarnaast vragen de leerlingen dagelijks om de betekenis van woorden. Tevens is schoolbreed het vak woordenschat niet ingeroosterd. Ik wil graag weten hoe ik woordenschatdidactiek in groep 3 van school X kan integreren zodat de woordenschat van de leerlingen actief en passief vergroot wordt en de resultaten van Cito woordenschat (2009) op langere termijn verbeteren.

1.3 Doel van het onderzoek en doel *in* het onderzoek

Met het vergroten van de actieve en passieve woordenschat wil ik bereiken dat 90% van de leerlingen voor Cito woordenschat (2009) een voldoende haalt. Om dit op langere termijn te kunnen bereiken, wil ik op korte termijn, wekelijks woordenschatlessen inroosteren en uitvoeren. Tijdens deze woordenschatlessen wordt één woordenschatdidactiek aangeboden, uitgevoerd en gereflecteerd. Daarna worden de woordenschatlessen gereflecteerd via filmfragmenten en de kijkwijzer (bijlage 4).

1.4 Relevantie van het onderzoek

Het vergroten van de woordenschat is relevant voor mijzelf en de leerlingen. Ik ben erg gek op taal en vind het vanzelfsprekend dat ik woorden begrijp en dat daarbij een beeld wordt gevormd. Volgens Verhallen (2002) kunnen leerlingen met een onvoldoende woordenschat niet alleen de lessen niet goed volgen maar leren ze ook minder snel nieuwe woorden en begrippen bij. Verhallen (2002) beschrijft dat het goed is om woordenschatonderwijs te intensiveren en systematisch aan te pakken zodat de leerlingen de lessen kunnen volgen en beter opnemen. Daarnaast hebben leerlingen een goede woordkennis nodig voor het leren lezen en tekstbegrip. Leerlingen kunnen, als ze meer woorden leren, hun eigen ideeën en denkprocessen beter verwoorden. In de groep 3 waarin ik werkzaam ben is het niet vanzelfsprekend dat leerlingen de woorden begrijpen die ze tegenkomen. De leerlingen vragen dagelijks om betekenissen van woorden. Zo weet een aantal leerlingen niet wat bijvoorbeeld een schroef is. Zoals ik hierboven al vernoemd heb, is woordenschat niet ingeroosterd. Het wordt spontaan gegeven wanneer een leerling om een betekenis vraagt of wanneer de leerkracht zelf denkt dat een nieuw woord aan bod gaat komen. Uit gesprekken met collega's, blijkt dat ze niet weten hoe ze nieuwe woorden structureel aan kunnen bieden. Dit geldt ook voor mijzelf. Mijn collega's, leerlingen van groep 3 en ik hebben een woordenschatdidactiek nodig die een duidelijke structuur biedt tijdens de woordenschatlessen, die een vaste plaats krijgen op het lesrooster van de onderbouw.

1.5 Onderzoeksvraag en deelvragen

Met de bovenstaande informatie vorm ik de volgende onderzoeksvraag:

Hoe kan ik woordenschatdidactiek in groep 3 van school x integreren?

Uit bovenstaande onderzoeksvraag zijn de volgende deelvragen ontstaan.

- 1: Welke verschillende soorten woordenschatdidactiek zijn er bekend en welke past het beste bij mij en de school waar ik werk?
- 2: Wat heb ik nodig om een woordenschatles te kunnen voorbereiden?
- 3: Hoe ervaar ik het geven van woordenschatlessen aan de hand van een vaste woordenschatdidactiek?

1.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk is de aanleiding en de probleemstelling weergegeven. Hieruit is de onderzoeksvraag, *hoe kan ik woordenschatdidactiek in groep 3 van school x integreren*, ontstaan. In het volgende hoofdstuk wordt het theoretisch kader verder uitgewerkt

Hoofdstuk 2

Theoretisch kader

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt het theoretisch kader uitgewerkt. Eerst wordt gekeken hoe leerlingen woorden leren. Daarna wordt beschreven welke verschillende vormen van woordenschatdidactiek er zijn. Vervolgens wordt besloten welke didactiek het beste bij mij en de school waar ik werk past.

2.2 Hoe leerlingen woorden leren

Bij woordenschatopbouw draait het om brede en diepe woordkennis (Verhallen, 2002 en Haest & Vermeer 2005). Een brede woordkennis is de omvang van de woordenschat. Hoeveel woorden kent de leerling. De diepe woordkennis is hoe goed men de woorden kent. Het gaat hierbij vooral om de betekenisrelaties die woorden met elkaar hebben. Bij de verdieping wordt het netwerk steeds hechter en leren leerlingen steeds meer betekenisaspecten en betekenisrelaties bij de woorden. De achterliggende kennis bij de woorden wordt uitgebreid en gestructureerd. Kortom er zijn drie principes die een rol spelen bij het aanleren van nieuwe woorden: het labelen (precision of meaning), categoriseren (comprehensive word knowledge) en netwerkopbouw (network knowledge).

Volgens Beernink (2006) en Verhallen (2002) is het labelen dat leerlingen leren waar een woord in een bepaalde context naar verwijst, de koppeling van een woord aan een ding of gebeurtenis. Duerings (2011) voegt daaraan toe dat labelen net zoiets is als woordkaartjes, die op voorwerpen en acties geplakt worden. Bijvoorbeeld wanneer er een schaalte vla staat, heb ik geleerd dat dit een toetje is.

Het categoriseren is dat leerlingen ontdekken dat er verbanden bestaan tussen bekende en groepen woorden en dat deze woorden in verschillende contexten toegepast kunnen worden (Duerings 2011, Beernink 2006) Niet alleen vla is een toetje maar yoghurt of ijs kunnen ook toetjes zijn.

Al deze woorden zijn in een netwerk bij elkaar opgeslagen. Hierna volgt dan ook de netwerkopbouw. Dit is volgens Haest & Vermeer (2005) onder te verdelen in syntagmatische betekenisrelaties (associaties maken) of paradigmatische betekenisrelaties (woorden hiërarchisch ordenen) Leerlingen denken aan een dier – vogel – kanarie. Hierdoor wordt de woordenschat nog meer verdiept. Een leerling die veel paradigmatische betekenisrelaties kent of noemt bij een bepaald woord heeft dus een diepe kennis van dat woord.

De manier waarop instructie wordt gegeven speelt een grote rol bij het leren van nieuwe woorden. Uit onderzoek (Vermeer 2006) is gebleken dat een expliciete instructie tot betere resultaten leidt. Een expliciete instructie is een instructie waarbij de leerlingen voor of tijdens de les duidelijk gemaakt wordt wat ze aan het einde van de les moeten kennen en kunnen. Het doel van de les wordt benoemd. Deze instructie is ook wel leerstofgericht. De leerlingen weten wat er van ze verwacht wordt.

2.3 Verschillende soorten didactiek

Er zijn verschillende soorten woordenschatdidactiek. De oudste is uit 1658. Jan Amos Comenius, een pedagoog, publiceerde een “nieuwe” woordleermethode in zijn boek *“Orbis sensualium pictus”*. Hierin beschrijft hij dat jonge kinderen wijzer moeten worden. De leraar neemt de leerling als het ware mee op verkenningstocht door de wereld. Door alles te benoemen zorgt hij ervoor dat woorden leren en kennisverwerving direct bij elkaar aansluiten. Het onderwijs wordt direct gekoppeld aan woordenschatuitbreiding.

Naast deze oude woordleermethode zijn er ook meer recente soorten woordenschatdidactiek. Pikulski en Templeton (2004) geven een aantal tips voor een efficiënte instructie van woordenschatlessen in Amerika. Zij schrijven dat nieuwe woorden in clusters aangeboden moeten worden en dat leerlingen woorden moeten ontleden om tot een betekenis te komen. Wat betekent het voor- en achtervoegsel en wat is het grondwoord. Daarnaast wordt leerlingen geleerd om het woordenboek efficiënt te gebruiken. De tips die Pikulski and Templeton (2004) aangeven, zijn in Nederland al bekend. Verhallen (2002) heeft dit verwerkt in “de viertakt”. Daarnaast vind ik het ontleden van de woorden om tot een betekenis te komen geen goede manier om de woorden te kunnen onthouden en gebruiken. Je zoekt het woord op en verder wordt er niets meer mee gedaan. De leerlingen kunnen dan de woorden nog niet onthouden en gebruiken. Opvallend aan Nederlandse woordenschatdidactiek is dat Duerings (2011), Beernink (2006), Huizenga (2005) het “viertaktmodel” van Verhallen (2002), hierna verder te noemen als viertakt, als basis beschrijven. Hiervan is Duerings (2011) de meest recente. “De viertakt” bestaat uit vier stappen: “voorbewerken, semantiseren, consolideren en controleren”.

Het “voorbewerken” betekent dat er betrokkenheid en aandacht bij de leerlingen gecreëerd wordt. Hiervoor moet een pakkende inleiding gemaakt worden. Duerings (2011) maakt hier gebruik van een “grafisch model” (bijlage 2). Een “grafisch model” is een schema waarin staat wat bepaalde begrippen met elkaar te maken hebben.

Nadat er een pakkende inleiding bedacht is, volgt het “semantiseren”. Bij het “semantiseren” wordt de betekenis van het nieuwe woord verduidelijkt. Voor een diepe semantisering, die nodig is op de basisschool, is het gebruik van de “drie uitjes” (Verhallen, 2002) gewenst. De “drie uitjes” (Verhallen, 2002) staan voor: “uitbeelden, uitleggen en uitbreiden”. Bij ieder nieuw woord worden ze alle drie gebruikt. Duerings (2011) voegt hier nog een vierde “uitje” aan toe: het uit laten spreken van het woord door de leerlingen. Leerlingen moeten het woord als het ware voelen dansen in hun mond. Na de “vier uitjes” volgt er eigenlijk volgens Verhallen (2002) nog een vijfde: uitproberen. De leerlingen maken bijvoorbeeld gezamenlijk een “grafisch model” (Duerings, 2011) zoals een “woordparachute” of een “woordkast. In bijlage 2 staan meerde grafische modellen genoteerd. Daarnaast is een semantisering kort en helder en duurt niet langer dan 4 minuten. De “woordtrap” en “woordparachute” / “woordparaplu” zijn goed voor de paradigmatische betekenisrelaties (woorden hiërarchisch ordenen). De andere “grafische modellen” zijn goed voor de syntagmatische betekenisrelaties (associaties maken).

Nu de leerlingen de betekenis van de woorden kennen, wil het nog niet zeggen dat leerlingen de woorden kennen en kunnen gebruiken. Daarom volgt na het “semantiseren”, het “consolideren”. Het “consolideren” is het zoveel mogelijk herhalen van de woorden en dit op zoveel mogelijk verschillende manieren, zodat de nieuwe woorden ingeslepen worden. Er zijn, volgens “de viertakt” (Verhallen, 2002), drie consolideerregels.

1. Ga net zolang door met “consolideren” totdat leerlingen het woord kennen.
2. De kern van het “consolideren” is veel, gevarieerd en speels herhalen.
3. Bij het “consolideren” zijn de woorden zichtbaar in de klas aanwezig.

Volgens Duerings (2011) is het geheim van leren de herhaling. Maar steeds op dezelfde manier herhalen wordt voor leerlingen saai. Daarom heeft Duerings (2011) een aantal woordenschatroutines ontwikkeld zodat leerlingen gestimuleerd blijven bij het herhalen (Bijlage 3). Woordenschatroutines zijn vaste, steeds terugkerende activiteiten of werkvormen die voor de leerlingen herkenbaar en zichtbaar aanwezig zijn.

De laatste stap van “de viertakt” is het “controleren”. Het “controleren” valt enigszins samen met het “consolideren”. Met behulp van de spelletjes die bij het “consolideren” aangeboden zijn, wordt er gecontroleerd of de leerlingen de woorden begrijpen (passieve woordkennis) en of ze de woorden kunnen gebruiken (actieve woordkennis). Volgens Duerings (2011) zijn de routines, “het woord van de dag”, “de woordposter”, “woordenboeken”, “woordenschatmonster” en “draai maar raak” (bijlage 3) goed te gebruiken bij het “controleren”.

Daarnaast zijn de “grafische modellen” de “verzamelplaats” en “woordenparaplu” ook goed te gebruiken

Voordat er gewerkt kan worden met “de viertakt”, moeten er eerst woorden geselecteerd worden. Bij het selecteren van de nieuwe woorden zijn er volgens Verhallen (2002) drie selectieregels waar rekening mee gehouden kan worden.

1. Kies alleen woorden die de leerlingen nog niet kennen en wel moeten leren.
2. Je wilt leerlingen wijzer maken: kies woorden vanuit de gedachte aan netwerkopbouw en kennisverwerving. Zet hoog in, hogere verwachtingen bereiken betere resultaten, ook wel het “Pygmalion-effect” (Verhallen, 2002) genoemd.
3. Kies zinvolle woorden; dit zijn woorden die voor leerlingen belangrijk zijn om de context van de les te begrijpen.

Nu een aantal vormen van woordenschatdidactiek zijn vergeleken, vallen er een aantal punten op. Opvallend is dat Duerings (2011) de modellen van “de viertakt van Verhallen” concreet heeft uitgewerkt tot “grafische modellen” (bijlage 2) om het meer visueel te maken voor leerlingen. Door het visueel te maken, worden de woorden voor de leerlingen veel duidelijker en worden er meer verbindingen tussen woorden gemaakt. Daarnaast maakt Duerings (2011) gebruik van coöperatieve werkvormen (Kagan, 2001) met het uitgangspunt dat leerlingen veel meer van elkaar leren. Dit is ook één van de pijlers van interactief taalonderwijs: met en van elkaar leren. Doordat andere leerlingen weer net iets anders weten of denken, breiden leerlingen hun eigen kennis uit. Daarnaast sluit “de viertakt” (Verhallen, 2002) aan op het verdrag van Salamanca (UNESCO, 1994) Hierin staat beschreven dat ieder kind gezien wordt als mens met eigen waarden en een diversiteit aan behoeften om tot een optimale ontplooiing te komen. Hiermee wordt bedoeld dat taalzwakke en taalsterke leerlingen niet de behoefte hebben om dezelfde woorden te leren. Een taalsterke leerling kan bijvoorbeeld verschillende zoogdieren opnoemen, terwijl bij een taalzwakke leerling uitgelegd moet worden wat een zoogdier is. Door te differentiëren in de selectie van woorden en consolideeroefeningen, kan iedere leerling op zijn eigen niveau werken zodat iedere leerling tot een optimale ontplooiing komt.

2.4 Welke didactiek past het beste bij mijzelf en Basisschool X?

“De viertakt” (Verhallen, 2002) is een woordenschatdidactiek die in iedere bestudeerde bron gebruikt wordt. Deze aanpak spreekt mij erg aan omdat iedere les een vaste structuur en doel heeft. Dit heb ik nodig omdat de les anders chaotisch verloopt. De leerlingen van groep 3 van basisschool X hebben die structuur ook nodig. Wanneer die niet duidelijk voor ze is,

worden de leerlingen onrustig en is de aandacht snel weg. Tijdens het lezen heb ik ondervonden dat ik het moeilijk vind om activiteiten te bedenken bij het “semantiseren” en “consolideren”. Door gebruik te maken van “grafische modellen” (Duerings, 2011) kan ik meer structuur in de les aanbrengen en worden de relaties tussen woorden alleen maar duidelijker voor mij en de leerlingen. Daarnaast vind ik het coöperatief leren (Kagan, 2002) belangrijk. Door gebruik te maken van coöperatieve werkvormen zijn alle leerlingen actief aan het werk en kunnen de leerlingen van elkaar leren. Dit is ook de visie van Basisschool X. In schooljaar 2011-2012 heeft de directie samen met het team besloten om tijdens rekenen gebruik te maken van coöperatieve werkvormen. De uitbreiding naar de woordenschatlessen met behulp van Verhallen (2002) en Duerings (2011) is dan een kleine stap, omdat Duerings (2011) van coöperatieve werkvormen gebruik maakt bij het “semantiseren”, “consolideren” en “controleren”. In mijn verdere onderzoek ga ik “de viertakt” (Verhallen, 2002) en de “grafische modellen” van Duerings (2011) combineren.

2.5 Samenvatting

In dit hoofdstuk is het theoretisch kader uitgewerkt. Er is beschreven hoe leerlingen woorden leren en welke soorten didactiek er op het gebied van woordenschatonderwijs bestaan. Daarnaast is weergegeven welke aanpak het beste bij mijzelf en Basisschool X past. In het volgende hoofdstuk wordt de methodologie van het onderzoek beschreven.

Hoofdstuk 3

Onderzoeksmethodologie

3.1 Inleiding

In het volgende hoofdstuk wordt beschreven wat en hoe er onderzocht gaat worden. Daarvoor wordt eerst bestudeerd welke onderzoeksvorm het beste gebruikt kan worden. Vervolgens wordt er bekeken hoe er data verzameld gaat worden, wie daarbij betrokken zijn, hoe de gegevens geanalyseerd gaan worden, de triangulatie, validiteit, betrouwbaarheid en de ethische aspecten van het onderzoek.

3.2 Onderzoeksvorm

De hoofdvraag van dit onderzoek is: *Hoe kan ik woordenschatdidactiek in groep 3 van school x integreren?* Dit wordt onderzocht door middel van een actieonderzoek (Harinck, 2007). Een actieonderzoek is geschikt voor professionals die aspecten van hun eigen werk willen verbeteren. In dit onderzoek worden drie woordenschatlessen aan de hand van “de viertakt” (Verhallen, 2002) voorbereid, uitgevoerd en gereflecteerd. Deze drie lessen worden door een collega, nader te noemen als JM, gefilmd. Met behulp van de kijkwijzer (bijlage 4) wordt mijn eigen ontwikkeling zichtbaar tijdens het “voorbewerken” en “semantiseren” en wil ik mijn handelen verbeteren. Typisch voor een actieonderzoek is dat het onderzoek gericht is op het eigen handelen met een groep leerlingen op klassenniveau. Het integreren van een woordenschatdidactiek vindt alleen plaats in groep 3 omdat dit de klas is waarin ik werkzaam ben.

3.3 Data-verzamelingsinstrumenten

Tijdens dit onderzoek komen de waarnemingsmethodes lezen en observeren aan bod (Harinck 2007). Eerst is de literatuur bestudeerd naar welke soorten woordenschatdidactiek er recent ontwikkeld zijn. Dit is in hoofdstuk 2 terug te lezen. Daarna worden er drie woordenschatlessen voorbereid, uitgevoerd en gereflecteerd volgens een samenvoeging van “de viertakt” (Verhallen, 2002) en de “grafische modellen” van Duerings (2011). De keuze voor drie lessen is gemaakt, omdat dit het beste haalbaar is in deze onderzoeksperiode. Er is gekozen voor een samenvoeging van “de viertakt” (Verhallen, 2002) en de “grafische modellen” van Duerings (2011), omdat de lesstructuur van Verhallen (2002) en coöperatieve werkvormen van Duerings (2011) het beste bij mij passen. Deze drie lessen worden gefilmd door JM. De filmfragmenten zijn gedurende het onderzoek gecodeerd als OP 1, OP 2 en OP 3. Vervolgens vullen JM en ik onafhankelijk van elkaar de kijkwijzer (bijlage 4) in. Daarna

bespreken we onze bevindingen. De lessen worden gefilmd zodat ik mijzelf naderhand kan observeren. Alleen het “voorbewerken” en “semantiseren” worden gefilmd en geobserveerd omdat dit wederom haalbaar is in de onderzoeksperiode en omdat ik dit de belangrijkste stappen vind in “de viertakt”. Met het “voorbewerken” en “semantiseren” wordt de basis gelegd voor de rest van “de viertakt”. Met het “voorbewerken” wordt er gezorgd voor de betrokkenheid en motivatie bij de leerlingen. Bij het “semantiseren” komt de betekenis uitleg van de woorden aan bod. Het observeren gebeurt via de kijkwijzer die ik zelf ontwikkeld heb (bijlage 4). Deze kijkwijzer is tot stand gekomen door de definities die Verhallen (2002) en Duerings (2011) over het “voorbewerken” en “semantiseren” beschrijven. Deze definities zijn aan elkaar gekoppeld en vervolgens heb ik hier mijn eigen interpretatie aan gegeven.

3.4 Betrokkenen

In dit onderzoek zijn, naast mijzelf, verschillende personen betrokken. De leerlingen van groep 3 van basisschool X zijn betrokken omdat de drie woordenschatlessen hier worden uitgevoerd. JM is bij dit onderzoek betrokken omdat zij de lessen gaat filmen en daarna de kijkwijzer invult en bespreekt met mij. De directeur is bij dit onderzoek betrokken omdat hij toestemming heeft gegeven voor dit onderzoek en hij deelt mijn mening dat er een woordenschatdidactiek geïntegreerd moet worden. Daarnaast zijn mijn critical friends van de onderzoeksgroep betrokken bij dit onderzoek. Zij geven mij de nodige feedback waardoor de kwaliteit van het onderzoek verbeterd.

3.5 Wijze van data-analyse

De drie woordenschatlessen worden door JM gefilmd. Zij vult ook de kijkwijzer (bijlage 4) in. Na iedere les wordt het filmfragment bekeken en vul ik de kijkwijzer in. Vervolgens bespreken JM en ik de verschillen en overeenkomsten. Daarna wordt op de kijkwijzer (bijlage 4) na iedere les beschreven hoe ik de volgende woordenschatles ga verbeteren, zodat er verandering kan optreden in mijn leerkrachtgedrag. Na het uitvoeren van de derde les wordt in hoofdstuk 4 beschreven, met behulp van de kijkwijzer, of er verbetering heeft plaats gevonden. Tenslotte beschrijf ik in hoofdstuk 6 hoe ik een woordenschatdidactiek in groep 3 kan integreren.

3.6 Triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid

Met betrouwbaarheid wordt de herhaalbaarheid en nauwkeurigheid van de meting bedoeld. (Harinck, 2007). Door gebruik te maken van de kijkwijzer (bijlage 4) is het onderzoek nauwkeuriger. Daarnaast wordt de kijkwijzer bij alle drie de lessen ingevuld door JM en door mijzelf waardoor de betrouwbaarheid verhoogd wordt. De kijkwijzer is zonder

waardeoordelen opgezet zodat collega's de kijkwijzer ook kunnen gebruiken. Dit wordt in dit onderzoek toegepast omdat JM de kijkwijzer, naast mijzelf, ook invult. Tevens filmt JM en bespreken wij de ingevulde kijkwijzers. Door daarnaast gebruik te maken van literatuurstudie en observaties ontstaat er triangulatie. Door de kijkwijzer met mijn onderzoeksbegeleider en critical friends te bespreken ga ik er vanuit dat de kijkwijzer valide is en dat ik hiermee de juiste informatie verkrijg tijdens mijn observatie.

3.7 Ethische aspecten

Met dit onderzoek houd ik rekening met ethische aspecten (Boerman 2008). De onderzoeksvraag heb ik zelf ontwikkeld. Het plan van aanpak is met de directie van basisschool X besproken. De directie heeft toestemming gegeven om een woordenschatdidactiek in groep 3 te integreren met daarbij de afspraak dat het onderzoek naderhand gepresenteerd wordt aan het schoolteam. Zo wordt mijn kennis gedeeld wat kan leiden tot een betere woordenschatontwikkeling schoolbreed. Basisschool X zal altijd anoniem vernoemd worden, net zoals de leerlingen van de groep. Alle resultaten van het onderzoek worden gepubliceerd. Selectie zal niet leiden tot het achterhouden van gegevens. Tijdens mijn onderzoek krijg ik hulp van mijn critical friends uit de onderzoeksgroep. Zij geven mij de nodige feedback waardoor de kwaliteit van het onderzoek verbeterd.

3.8 Samenvatting

In dit hoofdstuk is beschreven dat er onderzocht wordt door het bestuderen van literatuur en observeren. Vervolgens wordt beschreven dat er drie woordenschat lessen gefilmd gaan worden. Aan de hand van de kijkwijzer (bijlage 4) worden deze lessen door JM en JD gereflecteerd en bijgesteld. Vervolgens wordt in hoofdstuk 6 beschreven hoe een woordenschatdidactiek geïntegreerd kan worden in groep 3. In hoofdstuk 4 wordt het onderzoek uitgevoerd en de gegevens worden hier beschreven.

Hoofdstuk 4

Datapresentatie en data-analyse

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de datapresentatie en de data-analyse beschreven. Er worden drie woordenschatlessen gegeven. De inhoud van iedere les wordt kort weergegeven. Vervolgens worden de gegevens van de kijkwijzer (bijlage 4), die door JM (een collega) en door JD (mijzelf) zijn ingevuld, samengevat.

4.2 Data-resultaten

Om woordenschatdidactiek te kunnen integreren in groep 3 heb ik drie woordenschatlessen gegeven met behulp van “de viertakt” (Verhallen, 2002) en “grafische modellen” (Duerings, 2011). Tijdens deze lessen is de kijkwijzer (bijlage 4) ingevuld door JM en door JD. Hiermee komt mijn ontwikkeling in beeld op de onderdelen “voorbewerken” en “semantiseren”. In de volgende deelparagrafen worden de resultaten van de kijkwijzer (bijlage 4) weergegeven.

4.2.1 Les 1: Gereedschap

De eerste woordenschatles heeft als onderwerp “gereedschap”. De woorden zijn geselecteerd aan de hand van de methode Veilig Leren Lezen kern 9 (Zwijsen, 2003) omdat dit de woorden zijn die de leerlingen aan het einde van een kern moeten kunnen gebruiken en onthouden. Kern 9 heeft als onderwerp proefjes, klussen en gereedschap. De soorten gereedschap heb ik bij elkaar geclusterd voor deze les. In bijlage 5 is de voorbereiding van deze les te vinden. De les is gefilmd door JM die daarna de kijkwijzer (bijlage 4) heeft ingevuld. In bijlage 6 is een voorbeeld van een ingevulde kijkwijzer van JM te vinden. Het “voorbewerken” is volgens JM voldoende. Dit houdt in dat er tien van de twintig leerlingen enthousiast zijn. Dit is te zien aan het gedrag van de leerlingen. Zij zitten rechtop, steken hun vinger op en reageren (non)verbaal op de les. Het gebruik van de “drie uitjes” (Verhallen, 2002) is volgens JM voldoende. Er wordt gebruik gemaakt van het “uitbeelden” door het voordoen van het gebruik van het gereedschap. Het “uitleggen” van de woorden wordt gedaan door de betekenis van het woord te zeggen. Het gebruik van “grafische modellen” is volgens JM onvoldoende. Er is geen gebruik gemaakt van een grafisch model. Ten slotte is er volgens JM matig ruimte geweest om de leerlingen de gelegenheid te geven om de woorden uit te spreken in de juiste context.

Na de les heb ik OP 1 bekeken en vervolgens zelf de kijkwijzer ingevuld. In bijlage 6 is hiervan een voorbeeld te vinden. Het “voorbewerken” is goed. Alle leerlingen zijn betrokken en laten een actieve houding zien. Op OP 1 is te zien dat alle leerlingen rechtop zitten, hun vinger opsteken en (non) verbaal op de les reageren. Het gebruik van de “drie uitjes” (Verhallen, 2002) is voldoende. Er is nog geen gebruik gemaakt van het “uitbreiden”. Het “uitleggen” en “uitbeelden” heeft plaatsgevonden, maar het “uitleggen” kan duidelijker en korter. Het gebruik van een “grafisch model” is onvoldoende omdat er geen gebruik gemaakt is van een “grafisch model”. Ten slotte hebben de leerlingen matig de gelegenheid gekregen om de woorden in de juiste context uit te spreken. Vijf leerlingen hebben de woorden uit kunnen spreken.

4.2.2 Les 2: Tuingereedschap

De tweede woordenschatles heeft als onderwerp “tuingereedschap” en is een vervolg op de eerste les. De woorden zijn geselecteerd aan de hand van de methode Veilig Leren Lezen kern 9 (Zwijssen, 2003) en Cito Woordenschat E3 (Cito, 2009). Deze woorden heb ik gekozen omdat dit woorden zijn die de leerlingen aan het einde van een kern en het einde van groep 3 moeten kunnen gebruiken en onthouden. Kern 9 heeft als onderwerp proefjes, klussen en gereedschap. Hierbij is het tuingereedschap bij elkaar geclusterd. In bijlage 5 is de voorbereiding van deze les te vinden. De les is gefilmd door JM die daarna de kijkwijzer (bijlage 4) heeft ingevuld. Het “voorbewerken” is volgens JM voldoende. Dit betekent dat tien van de twintig leerlingen enthousiast zijn tijdens het “voorbewerken”. Zij hebben een actieve houding laten zien en reageren (non)verbaal op de les. Het gebruik van de “drie uitjes” (Verhallen, 2002) is volgens JM ruim voldoende. De woorden zijn “uitgebreid” door er extra woorden aan toe te voegen zoals “grasmaaier” bij “maaieren”. Het gebruik van “grafische modellen” is volgens JM voldoende. Er is gebruik gemaakt van het “grafisch model” “woordparachute”. Er is volgens JM voldoende gelegenheid geweest om de leerlingen de woorden uit te laten spreken. Bij het maken van de zinnen zijn tien van de twintig leerlingen aan de beurt geweest om de woorden uit te spreken.

Vervolgens heb ik OP 2 bekeken en de kijkwijzer (bijlage 4) ingevuld. Het “voorbewerken” is ruim voldoende. Dit houdt in dat vijftien van de twintig leerlingen enthousiast reageren bij het “voorbewerken”. Dit heb ik terug gezien op OP 2 in de actieve houding. De leerlingen zitten rechtop en reageren (non)verbaal op de les. Vijf van de twintig leerlingen zitten onderuit gezakt op hun stoel en reageren niet (non)verbaal op de les. Het gebruik van de “drie uitjes” (Verhallen, 2002) is ruim voldoende. De woorden zijn “uitgelegd”, “uitgebeeld” en “uitgebreid”. De woorden zijn “uitgebreid” door het desbetreffende gereedschap erbij te

noemen. Zoals bij het woord “snoeien” heb ik het woord “snoeischaar” extra aangeboden. Het gebruik van “grafische modellen” is voldoende. Er is gebruik gemaakt van het “grafisch model” een “woordparaplu”. In deze les is er ruim voldoende gelegenheid geweest om de leerlingen de woorden uit te laten spreken. Vijftien van de twintig leerlingen hebben alle woorden uitgesproken. Vijf leerlingen hebben de woorden niet uitgesproken.

4.2.3 Les 3: Verzamelen

De derde woordenschatles heeft als thema “verzamelen”. De woorden zijn geselecteerd aan de hand van de methode Veilig Leren Lezen kern 10 (Zwijssen, 2003). Deze woorden zijn gekozen omdat dit woorden zijn die de leerlingen aan het einde van een kern moeten kunnen gebruiken en onthouden. Bij deze les staan drie woorden centraal: “de verzameling”, “de tentoonstelling” en “het museum”. In bijlage 5 is de voorbereiding van de les te vinden. De les is gefilmd door JM die daarna de kijkwijzer (bijlage 4) heeft ingevuld. Het “voorbewerken” is volgens JM goed. Dit houdt in dat alle leerlingen enthousiast zijn tijdens het “voorbewerken”. Dit is te zien aan hun actieve houding. Ze zitten rechtop, steken hun vinger op en reageren (non) verbaal op het verhaal. Het gebruik van de “drie uitjes” (Verhallen, 2002) is volgens JM ruim voldoende. De woorden zijn “uitgelegd”, “uitgebeeld” en “uitgebreid”. Er wordt tijdens de les volgens JM ruim voldoende gebruik gemaakt van “grafische modellen”. Deze les is er gebruik gemaakt van het “grafisch model” “de woordtrap”. De leerlingen hebben volgens JM ruim voldoende gelegenheid gekregen om de woorden uit te spreken. Vijftien van de twintig leerlingen hebben de woorden uitgesproken.

Vervolgens heb ik OP 3 bekeken en de kijkwijzer (bijlage 4) ingevuld. Het “voorbewerken” is goed. Alle leerlingen reageren enthousiast bij het “voorbewerken”. Dit is terug te zien op OP 3 in de actieve houding. De leerlingen zitten rechtop en reageren (non)verbaal op de les. Het gebruik van de “drie uitjes” (Verhallen, 2002) is goed. De woorden zijn tegelijkertijd “uitgelegd”, “uitgebeeld” en “uitgebreid”. Door gebruik te maken van het “grafisch model” de “woordtrap” is het gebruik van “grafische modellen” ruim voldoende. Tenslotte is de gelegenheid om de leerlingen de woorden uit te laten spreken goed. Alle leerlingen hebben gezamenlijk de woorden opgenoemd.

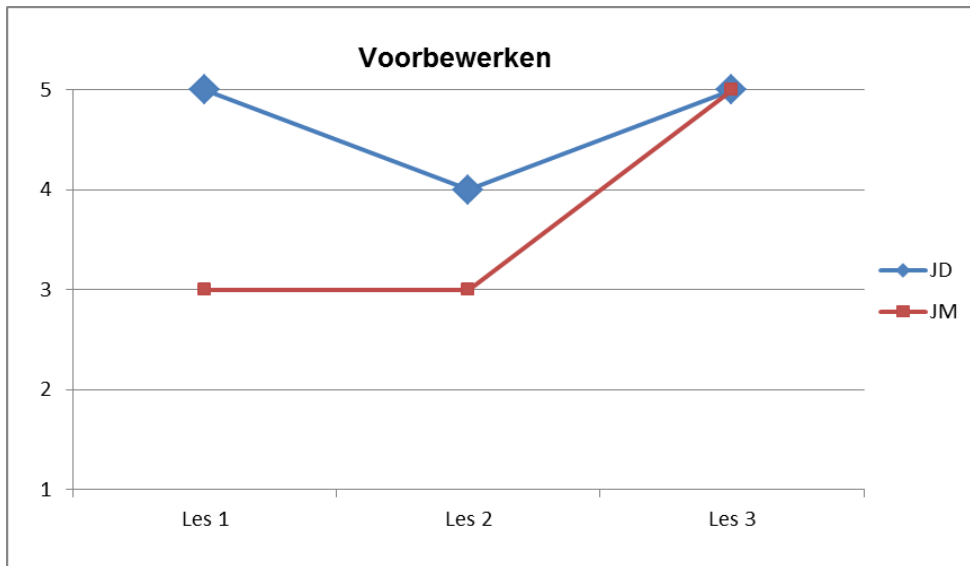
4.3 Data-analyse

Na drie woordenschatlessen is er verandering te zien in het geven van woordenschatlessen. Hieronder is per onderdeel (“voorbewerken”, “semantiseren 1”, “semantiseren 2”, en “semantiseren 3”) de ontwikkeling te zien aan de hand van grafieken waarin de gegevens van mijn collega (JM) en van mijzelf (JD) genoteerd zijn. De grafieken hebben een

horizontale as waar de lessen genoteerd staan. Op de verticale as zijn de normeringen genoteerd:

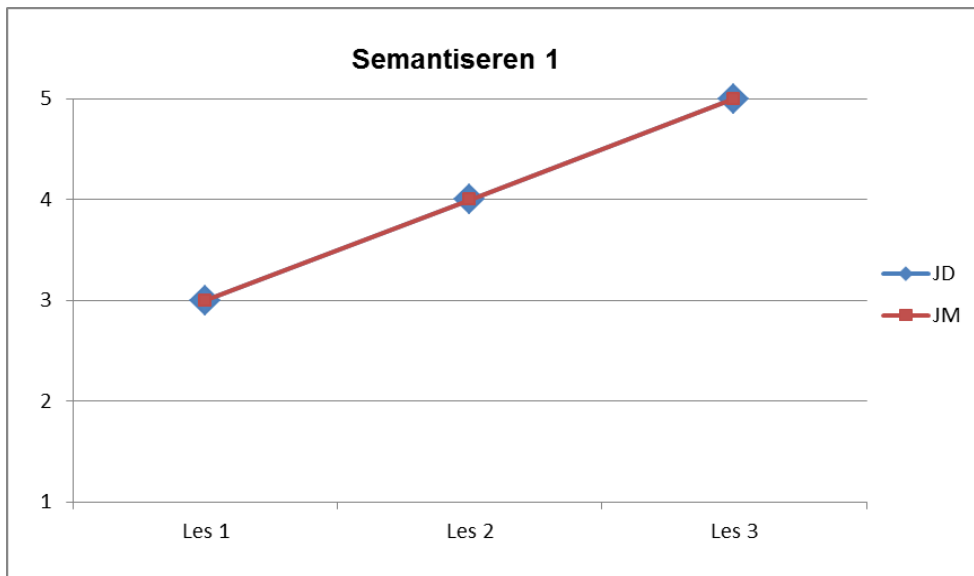
1. Onvoldoende
2. Matig
3. Voldoende
4. Ruim voldoende
5. Goed

In figuur 1 is de ontwikkeling te zien op het onderdeel “voorbewerken”. OP 2 is lager met ruim voldoende dan OP 1. Bij OP 3 is dit weer verbeterd naar een goed. Dit houdt in dat na OP 3 alle leerlingen enthousiast en actief betrokken zijn. Ze zitten rechtop en reageren (non) verbaal op de les.

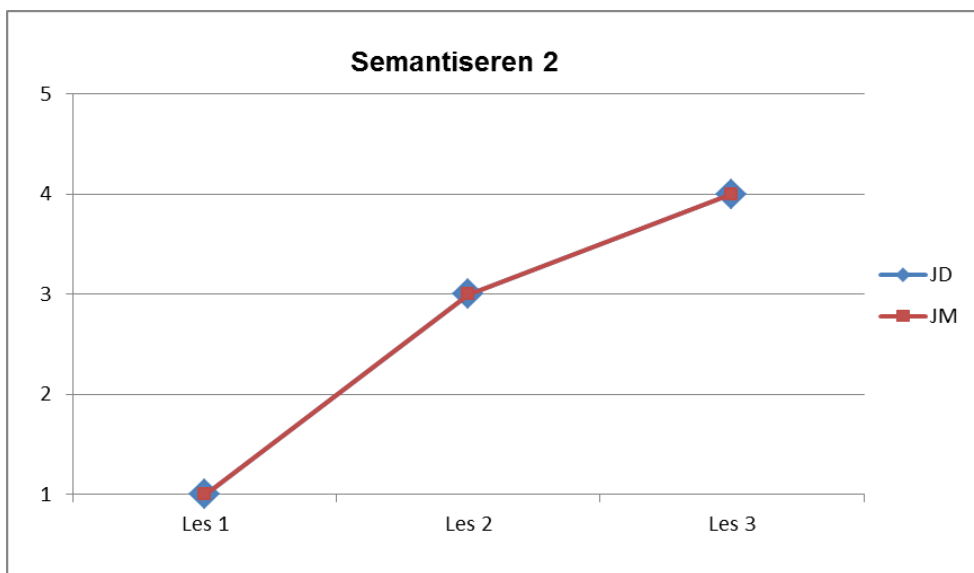
Figuur 1: “Voorbewerken”

In figuur 2 is de ontwikkeling van “semantiseren 1” te zien. “Semantiseren 1” betekent het gebruik maken van de “drie uitjes” (Verhallen, 2002). JM en ik beoordelen dit hetzelfde, daardoor is er van JD alleen de blauwe punten te zien. OP 1 is voldoende en OP 3 is goed. Dit houdt in dat na OP 3 het “uitleggen”, “uitbeelden” en “uitbreiden” tegelijkertijd aangeboden wordt.

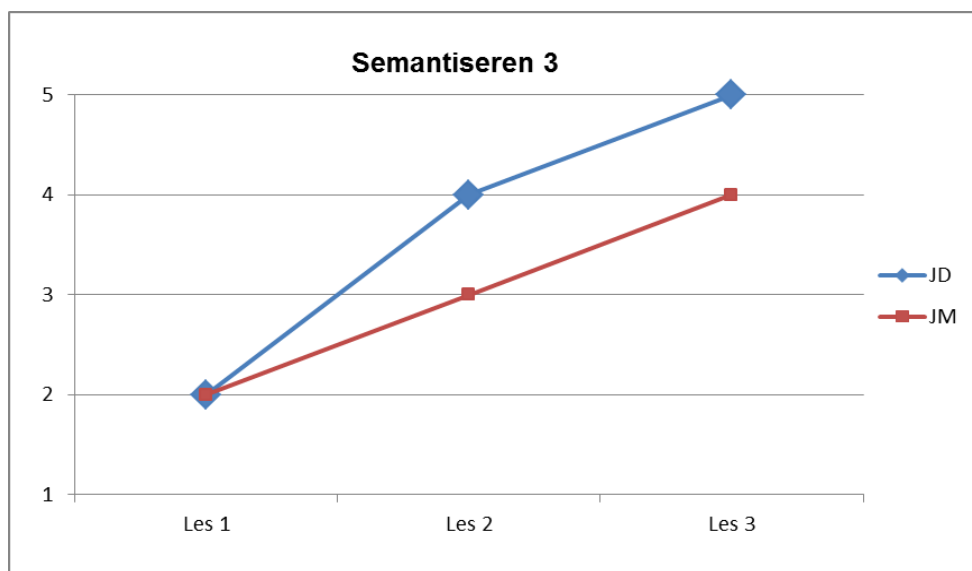
Figuur 2: "Semantiseren 1": het gebruik van de "drie uitjes".

In figuur 3 is de ontwikkeling van "semantiseren 2" te zien. "Semantiseren 2" betekent het gebruik van "grafische modellen". Wederom beoordelen JM en JD hetzelfde, daardoor is bij JD alleen de blauwe punten te zien. OP 1 is onvoldoende. Er wordt geen gebruik gemaakt van "grafische modellen". OP 3 is ruim voldoende. Er wordt gebruik gemaakt van de "grafische modellen" "de woordtrap" of "een "woorddriehoekje".

Figuur 3: "Semantiseren 2": het gebruik van "grafische modellen".

In figuur 4 is de ontwikkeling van “semantiseren 3” te zien. “Semantiseren 3” is het uitspreken van de woorden. OP 1 beoordelen JM en ik gelijk. De leerlingen hebben matig de gelegenheid om de woorden uit te spreken. Na OP 3 vindt JM dat vijftien van de twintig leerlingen de gelegenheid krijgen om de woorden uit te spreken en ik vind dat alle leerlingen de gelegenheid krijgen om de woorden uit te spreken.

Figuur 4: “Semantiseren 3”: het uitspreken van de woorden.

In bovenstaande grafieken is duidelijk te zien dat er verbetering is opgetreden. Het “voorbewerken” en “semantiseren 1” zijn na OP 3 goed. Het “semantiseren 2” en “semantiseren 3” heeft nog aandacht nodig om tot een “goed” te komen.

4.4 Samenvatting

In dit hoofdstuk staan de onderzoekgegevens genoteerd. Na drie lessen is een verbetering te zien. Het “voorbewerken” en het gebruik van de “drie uitjes” (Verhallen, 2002) is na OP 3 goed. Het gebruik van “grafische modellen” en het uitspreken van de woorden heeft nog aandacht nodig om tot een “goed” te komen. In het volgende hoofdstuk worden de conclusies met daarbij de antwoorden op de deel- en onderzoeksvraag beschreven.

Hoofdstuk 5

Conclusies en aanbevelingen

5.1 Inleiding

In hoofdstuk 5 wordt antwoord gegeven op de deelvragen en op de onderzoeksvraag. Vervolgens worden de eindconclusie, aanbevelingen en adviezen genoteerd.

5.2 Antwoorden op de deelvragen

5.2.1 Soorten woordenschatdidactiek en welke past bij mij en basisschool X?

Om woordenschatdidactiek in groep 3 te kunnen integreren is het nodig om te weten welke verschillende soorten woordenschatdidactiek bekend zijn. “De viertakt” (Verhallen, 2002) is een woordenschatdidactiek die in iedere bestudeerde bron gebruikt wordt. “De viertakt” bestaat uit het “voorbewerken”, “semantiseren”, “consolideren” en “controleren”. Basisschool X, groep 3 en ik hebben een duidelijke structuur nodig tijdens de les. Dit kan gerealiseerd worden met “de viertakt”. Opvallend is dat Duerings (2011) de modellen van Verhallen (2002) concreet uitgewerkt heeft tot “grafische modellen” (bijlage 2) om het meer visueel te maken voor leerlingen. Dit hebben de groep 3 leerlingen van basisschool X nodig om de woorden te kunnen onthouden en gebruiken. In mijn woordenschatlessen is “de viertakt” (Verhallen, 2002) als basis gebruikt, gecombineerd met de “grafische modellen” van Duerings (2011).

5.2.2 Wat heb ik nodig om een woordenschatles te kunnen voorbereiden?

In hoofdstuk 3 en 4 zijn drie woordenschatlessen voorbereid, uitgevoerd en gereflecteerd. Bij het selecteren van woorden is er rekening gehouden met de woorden van Veilig Leren Lezen (Zwijssen, 2003) en Cito Woordenschat (2009). Na de voorbereidingen (bijlage 5) zijn de woordenschatlessen gegeven. JM (een collega) heeft hierbij het “voorbewerken” en het “semantiseren” gefilmd. Er is gekozen om de focus te leggen op het “voorbewerken” en “semantiseren”, omdat dit qua haalbaarheid beter in de onderzoeksperiode past en ik vind dat dit de belangrijkste stappen zijn. Het “voorbewerken” en het “semantiseren” vormen de basis van “de viertakt”. Het “voorbewerken” creëert betrokkenheid en motivatie bij de leerlingen. Bij het “semantiseren” komt de betekenis uitleg van de woorden aan bod. Naderhand hebben JM en JD de kijkwijzer (bijlage 4) ingevuld om mijn ontwikkeling in beeld te krijgen. Op OP 1 is te zien dat ik zenuwachtig ben. Dit komt omdat ik moet wennen aan “de viertakt” en er zijn veel zaken, zoals de “grafische modellen” betrokkenheid van de leerlingen en interactie tussen de leerlingen, waar aan gedacht moet worden tijdens de les.

Daardoor ben ik het “grafisch model” vergeten. Na OP 3 kunnen de leerlingen zelf woorden clusteren en “woordposters” maken. Tijdens het “voorbewerken” heb ik bij OP 1 concreet materiaal meegenomen. Op OP 1 is te zien dat hierdoor alle twintig leerlingen actief meedoen. OP 2 is “voorbewerkt” aan de hand van een PowerPoint presentatie. Op OP 2 is te zien dat ik niet van alle leerlingen de aandacht krijg. In OP 3 is de keuze gemaakt om concreet materiaal te combineren met een filmpje. Hiermee heb ik weer de aandacht van alle leerlingen. Bij het “voorbewerken” is het zoeken wat wel aanslaat bij de leerlingen en wat niet. Bij het “semantiseren” wordt gebruik gemaakt van de “drie uitjes” (Verhallen, 2002) oftewel “uitleggen”, “uitbeelden”, “uitbreiden”. Bij OP 1 heb ik alleen de woorden “uitgelegd” en “uitgebeeld” omdat ik het “uitbreiden” nog te moeilijk vind. Ik vind het moeilijk om andere nieuwe woorden aan de themawoorden te koppelen. Bij OP 2 en 3 heb ik de woorden “uitgebreid” door er andere woorden aan toe te voegen. Het gebruik van de “drie uitjes” (Verhallen, 2002) wordt gaandeweg een automatisme. Daarnaast is er op OP 1 te zien dat leerlingen weinig gelegenheid krijgen om de woorden uit te spreken. In OP 2 is dit aangepast door de leerlingen zinnen bij de woorden te laten maken en in OP 3 worden de woorden door alle leerlingen opgenoemd en uitgesproken.

5.2.3 Ervaringen van het geven van woordenschatlessen aan de hand van een vaste woordenschatdidactiek.

Na de lessen is er bekeken hoe ik de woordenschatlessen heb ervaren. Het geven van woordenschatlessen is moeilijker dan ik heb gedacht. Er zijn een hoop zaken waaraan gedacht moet worden, zoals de “grafische modellen” betrokkenheid van de leerlingen en interactie tussen de leerlingen, tijdens het “voorbewerken” en “semantiseren”. Ik ben tijdens OP 1 en 2 teveel bezig geweest met het nadenken of er niets vergeten is. Na OP 3 durf ik dit meer los te laten en experimenteer ik meer met de “grafische modellen”. Door wekelijks gebruik te maken van “de viertakt”, wordt deze structuur een automatisme. “De viertakt” heeft een duidelijke structuur en is een goede steun bij het voorbereiden en uitvoeren van de woordenschatlessen. Daarnaast weten leerlingen ook precies hoe de les gaat verlopen. Ik merk dat de aangeboden woorden vaker terug moeten komen. Hier ga ik voor zorgen door de leerlingen minimaal een week met de nieuwe woorden te laten werken. “De viertakt” is een stappenplan dat bij mij past en mij niet meer loslaat omdat de woordenschat van de leerlingen wordt vergroot waardoor het leren lezen en tekstbegrip verbeterd (Verhallen, 2002). De leerlingen kunnen de lessen beter volgen en ze kunnen met meer woorden hun eigen ideeën en denkprocessen beter verwoorden (Verhallen, 2002).

5.3 Antwoord op de onderzoeksvraag

De onderzoeksvraag luidt: *Hoe kan ik woordenschatdidactiek in groep 3 van school x integreren?* De woordenschatdidactiek die bij mij, groep 3 en school X past, is “de viertakt” van Verhallen (2002) gecombineerd met de “grafische modellen” van Duerings (2011). Om deze woordenschatdidactiek te kunnen integreren moet er eerst kennis vergaard worden over “de viertakt” (Verhallen, 2002) en “grafische modellen” (Duerings, 2011). Wanneer deze kennis aanwezig is, worden de woordenschatlessen gegeven. Bij het voorbereiden en uitvoeren van de lessen is het belangrijk om de opbouw van “de viertakt” (Verhallen, 2002) aan te houden. Bij het selecteren van de woorden moet er rekening gehouden worden met de woorden die de leerlingen aan het einde van een blok (Veilig Leren Lezen, 2003) of een langere periode (Cito, 2009) moeten beheersen. Vervolgens is het bij het geven van de lessen belangrijk dat er kritisch naar de les gekeken wordt door een collega en door mijzelf zodat er blijvende triangulatie ontstaat. Dit kan gedaan worden aan de hand van de door mij ontwikkelde kijkwijzer (bijlage 4). Daarna wordt er aangegeven welke interventies nodig zijn om tot een “goede” beoordeling te komen op de kijkwijzer. Wanneer alle onderdelen van de kijkwijzer “goed” beoordeeld zijn, is woordenschatdidactiek geïntegreerd in groep 3.

5.4 Eindconclusie en aanbevelingen

Op dit moment is het “voorbewerken” en het gebruik van de “drie uitjes” (Verhallen, 2002) geïntegreerd in groep 3 van basisschool X. Na OP 3 zijn dit de onderdelen die met “goed” beoordeeld zijn op de kijkwijzer (bijlage 4). Dit betekent dat er nog gewerkt moet worden aan het gebruik van de “grafische modellen” en het laten uitspreken van de woorden door de leerlingen.

Ik adviseer basisschool X om “de viertakt” (Verhallen, 2002) met het gebruik van de “grafische modellen” (Duerings, 2011) in alle klassen te integreren. Hiervoor is een studiemiddag nodig waarin ik “de viertakt” en “grafische modellen” uitleg. Vervolgens is er een beleidsplan nodig waarin duidelijke afspraken staan hoe er in schooljaar 2012 - 2013 aan woordenschat gewerkt gaat worden.

5.5 Vervolgonderzoek

In hoofdstuk 1 staat het doel van het onderzoek beschreven: “90% van de leerlingen haalt op langere termijn een voldoende voor Cito woordenschat (2009)”. Een vervolgonderzoek hiervoor zou de integratie van de gehele “viertakt” in groep 3 van basisschool X kunnen zijn

met daarnaast een longitudinaal onderzoek naar de verbetering van de Cito woordenschat (2009) resultaten.

5.6 Samenvatting

In dit hoofdstuk staan de conclusies en aanbevelingen genoteerd. “De viertakt” (Verhallen 2002) in combinatie met de “grafische modellen” van Duerings (2011) is een goede woordenschatdidactiek die bij mij, groep 3 en basisschool X past door de duidelijke structuur. Op dit moment is het “voorbewerken” en het “semantiseren” deels geïntegreerd. Ik adviseer basisschool X aan om “de viertakt” (Verhallen, 2002) in combinatie met de “grafische modellen” van Duerings (2011) in alle klassen te integreren. Een vervolgonderzoek zou de integratie van de gehele “viertakt” in groep 3 van basisschool X kunnen zijn met daarnaast een longitudinaal onderzoek naar de resultaten van de Cito woordenschat (2009). In het volgende hoofdstuk wordt de evaluatie van het onderzoek weergegeven.

Hoofdstuk 6

Evaluatie

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt het onderzoek geëvalueerd. Dit wordt gedaan aan de hand van een tijdlijn.

6.2 Verloop van het onderzoek

In september 2011 is de oriëntatie van het onderzoek voor de opleiding Master SEN begonnen. Sinds juni 2011 is bekend dat ik onderzoek naar woordenschat wil doen. Ik weet zelf weinig over de woordenschatontwikkeling van leerlingen. Daarnaast wordt de Cito Woordenschat eindgroep 2 (2009) van basisschool X uit O door 40% onvoldoende gemaakt. Mijn doel van dit onderzoek is dat 90% van de leerlingen Cito woordenschat (2009) voldoende maakt. In september weet ik dat “de viertakt” (Verhallen, 2002) in het onderzoek gebruikt gaat worden. Het van te voren weten wat ik wil, past goed bij mijn karakter, want ik heb behoefte aan duidelijkheid en structuur. Toch heeft er verandering plaatsgevonden in het plan van aanpak. Het onderzoek is afgebakend, omdat ik teveel in en korte periode wil aanpakken. Ik ben blij dat ik hierin geremd ben door mijn critical friends en onderzoeksbegeleider. In september 2011 wordt het doel in het onderzoek, wekelijks woordenschatlessen inroosteren en uitvoeren bepaald. Tijdens deze wekelijkse woordenschatlessen gaat één vaste woordenschatdidactiek aangeboden, uitgevoerd en gereflecteerd worden. Daarna worden de woordenschatlessen gereflecteerd via filmfragmenten en de kijkwijzer (bijlage 4) Ik wil meteen de woordenschatlessen aan de hand van “de viertakt” (Verhallen, 2002) uitvoeren. Mijn leerstijl is een doener, daarom wil ik meteen aan de slag. Gelukkig ben ik hierin ook geremd door mijn critical friends en onderzoeksbegeleider. Ik heb het onderzoek stapsgewijs uitgevoerd. Met het bestuderen van de literatuur heb ik geconstateerd dat de “grafische modellen” van Duerings (2011) ook bij mij past omdat er gebruik wordt gemaakt van coöperatieve werkvormen. Leerlingen zijn actief met en van elkaar aan het leren.

In januari 2012 staat het concept van het onderzoek vast. Ik heb het erg moeilijk gevonden om een korte, allesomvattende onderzoeksvraag te bedenken, omdat heel het onderzoek terug te koppelen moet zijn naar deze korte onderzoeksvraag. De onderzoeksvraag luidt: *Hoe kan ik woordenschatdidactiek in groep 3 van school x integreren?* Vervolgens is de literatuur over woordenschat bestudeerd. Hierbij is er selectief gelezen. Dit is een stap in

mijn leerproces. Voordat de opleiding Master SEN begon, heb ik altijd alle artikelen in zijn geheel gelezen. Ik heb selectief leren lezen door eerst het artikel scannend te lezen om de relevantie voor het onderzoek te bepalen. Als het artikel relevant is, lees ik het in zijn geheel of selecteer ik de paragrafen die relevant zijn. Constant stel ik de vraag: “Is dit belangrijk voor mijn onderzoek?” Als het artikel niet relevant is voor het onderzoek doe ik dit niet en leg het meteen weg. Door het selectief lezen merk ik dat ik de gelezen paragrafen en artikelen beter kan onthouden en in mijn eigen woorden kan formuleren.

Februari 2012 staat de onderzoeksmethodologie centraal. Met dit hoofdstuk is er bewust nagedacht over de wat, hoe en waarom vragen. Na iedere paragraaf controleer ik of het wat, hoe en waarom beschreven is. Gedurende dit hoofdstuk heb ik geconstateerd dat dit het belangrijkste hoofdstuk van het onderzoek is. Het onderzoek met de verantwoording, gekoppeld aan de onderzoeksvraag, moet hier terug te lezen zijn. Alle data-resultaten (hoofdstuk 4) en conclusies (hoofdstuk 5) zijn terug te koppelen aan de onderzoeksmethodologie.

In maart 2012 zijn de woordenschatlessen uitgevoerd. Bij het voorbereiden (bijlage 5) is het beschrijven van de woordbetekenissen op het niveau van groep 3 moeilijk. De nieuwe woorden voor groep 3 zijn voor mij vanzelfsprekend. Nu moet ik nadenken hoe ik de betekenis van de, voor mij makkelijke, woorden moet uitleggen. Het geven van de eerste les is erg spannend, omdat hij gefilmd wordt. Maar ook door het uitvoeren van “de viertakt” (Verhallen, 2002) voor de eerste keer. Bij OP 1 denk ik steeds na of er niets vergeten wordt. Hierdoor ben ik het “grafisch model” in de eerste les vergeten. Gelukkig is de spanning bij OP 2 en 3 een stuk minder. Ik heb meer van de lessen kunnen genieten en het uitvoeren van “de viertakt” (Verhallen, 2002) wordt een automatisme. Het terugkijken van de les via het filmfragment is interessant. Er vindt bewustwording plaats over mijn eigen leerkrachtgedrag. Mijn partner heeft meegekeken naar OP1. Hij zegt dat “de viertakt” (Verhallen, 2002) te vergelijken is met het tv-programma “MAX geheugentrainer”. Hij ziet dat de nieuwe woorden met betekenis constant duidelijk herhaald worden. Eerst heb ik het belachelijk gevonden. Mijn lessen zijn toch leuker dan een tv-programma voor senioren? Daarna zie ik de koppeling tussen “MAX geheugentrainer en mijn woordenschatlessen. Het herhalen van de woorden heeft als doel dat de leerlingen de woorden kunnen onthouden. Het geheugen van de leerlingen wordt getraind. “De viertakt” (Verhallen, 2002) is goed bevallen. De duidelijke lesstructuur die iedere les terugkeert, is een houvast. Ik heb deze structuur nodig, omdat de les anders een chaos wordt. “De viertakt” (Verhallen, 2002) is bij de leerlingen ook goed bevallen. De leerlingen zijn iedere les enthousiast geweest. Dit heb ik gemerkt aan de

actieve houding tijdens de les. De leerlingen zitten rechtop en iedereen heeft (non) verbaal gereageerd tijdens de lessen. Het meeste heb ik genoten dat de leerlingen uit zichzelf “woordposters” gaan maken. Ze schrijven woorden en tekenen plaatjes erbij en willen dit aan elkaar presenteren. Na iedere woordenschatles hebben de leerlingen “tops (complimenten) en tips” gegeven. De “top” die ik onthoud, is de afwisseling in activiteiten. Dit hebben de leerlingen als prettig ervaren. De “tip” die ik onthoud, is dat de uitleg (“semantiseren”) korter mag. Daarnaast is er onbewust al vaker met “grafische modellen” gewerkt. In de aanvankelijk leesmethode Veilig Leren Lezen (Zwijzen 2003) moeten de leerlingen “woordposters” maken. Hierbij is er gebruik gemaakt van de “grafische modellen” van Duerings (2011) en hebben de leerlingen de woorden die bij elkaar horen met dezelfde kleur omcirkeld. Hierdoor kunnen de leerlingen zelf woorden clusteren. Tevens heb ik geconstateerd dat de woordenschat vergroot wordt bij de leerlingen. Bij Cito Woordenschat midden 3 (2009) heb ik bij een aantal leerlingen herkenning gezien wanneer er een woord aan bod komt dat met de woordenschatlessen is behandeld.

In april en mei 2012 is het onderzoek afgerond. Met dit onderzoek is er aan verschillende competenties gewerkt. Er heeft een ontwikkeling plaatsgevonden op het didactisch competent in de omgang met leerlingen op het gebied van woordenschat. Daarnaast ben ik competentier geworden in reflectie en ontwikkeling. Hierbij heeft het filmen van de woordenschatlessen geholpen. Door de les te laten filmen, terug te kijken en de kijkwijzer (bijlage 4) in te vullen, vindt er bewustwording plaats over mijn leerkrachtgedrag en kan ik kritisch naar mezelf kijken. Daarnaast heb ik het reflecteren geoefend door kritisch naar het werk van mijn critical friends te kijken en hun verder op weg te helpen door open vragen te stellen. Tevens ben ik competentier in de samenwerking met collega's. Dit onderzoek wordt aan collega's gepresenteerd en in het schooljaar 2012 – 2013 wordt “de viertakt” (Verhallen, 2002) in combinatie met de “grafische modellen” van Duerings (2011) in alle groepen geïntegreerd. Hierbij ga ik de collega's begeleiden in het voorbereiden, uitvoeren en reflecteren van de woordenschatlessen.

Ik ben met dit onderzoek met woorden in de weer geweest, en ik zal altijd met woorden in de weer zijn omdat er een schat aan woorden zijn.

6.3 Samenvatting

In dit hoofdstuk is de evaluatie gedurende het onderzoek beschreven aan de hand van een tijdslijn.

Literatuurlijst

Beernink, R., Koeven van, E., Litjens, P., Groot de, A., Vreman, M. (2006). *Taaldidactiek*. ThiemeMeulenhoff

Berkel van, S., Alberts, N., (2009). *Cito Woordenschattoets groep 3*. Cito Arnhem

Boerman, R. (2008). *Ethische uitgangspunten bij praktijkonderzoek*. Verkregen op 14-01-2012 van:

<https://portal.fontys.nl/instituten/oso/Remedial%20Teaching%20Primair%20Onderwijs/Lesmaterieaal/GLRT05.aspx?PageView=Shared>.

Duerings, J., Linden van der, B., Schuurs, U., Strating, H. (2011). *Op woordenjacht*. Garant

Haest, I., Vermeer, A. (2005). *Brede en diepe woordkennis, vaktaal en tekstbegrip*. Verschenen in: *Toegepaste Taalwetenschap in Artikelen* 74, 45-58.

Harinck, F. (2007). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.

Huizenga, H., Robbe, R. (2005). *Competentiegericht taalonderwijs*. Wolters-Noordhoff

Kagan, M., Kagan, L., Kagan, S. (2001). *Bouwen aan klasklimaat*. Bazalt.

Mommers, C., Verhoeven, L., Koekebacker, E., Linden van der, S., Stegeman, W., Warnaar, J., (2003). *Veilig Leren Lezen: aanvankelijk lees- taalmethode*. Zwijssen.

Nulft van den, D., Verhallen, M. (2002). *Met woorden in de weer*. Coutinho

Otter den, M. (z.d.) *Collectief inclusief*. Verkregen op 17-02-2012 van: <http://www.collectief-inclusief.nl/paginas/inclusief-onderwijs.htm>

Pikulski, J.J., Templeton, S. (2004). *Teaching and Developing Vocabulary: Key to Long-Term Reading Success*. By Houghton Mifflin Company.

Vermeer, A. (2006). *Impliciet of expliciet woordenschatonderwijs bij eerste- en tweede-taalleerders: hoe NT2 de weg moet blijven wijzen in taalonderwijsland*. 10 februari 2006 WAP-symposium NT2 Revisited

Bijlage 1: Samenvatting inspectie beoordeling

Op 30 november 2010 heeft Basisschool X bezoek gehad van de inspectie van onderwijs. Hieronder volgt een korte samenvatting van het rapport. Op de website van Basisschool X staat een link naar de website van de inspectie alwaar u het rapport zodra het klaar is kunt inzien.

Samenvatting rapport

Kwaliteitsonderzoek Basisschool X

16-02-2011

“De inspectie waardeert de kwaliteit van het pedagogisch handelen en van het schoolklimaat als positief. Bovendien is het didactisch handelen van de leraren in de lessen voldoende stimulerend en ondersteunend voor het leren van leerlingen.

De inspectie stelt vast dat de directie en het team zich inzetten om een koersverandering tot stand te brengen. Het managementteam heeft hierbij lijnen uitgezet die richting geven aan dit proces. De koersverandering duidt op het opbrengstgericht werken waar de school zich op richt.

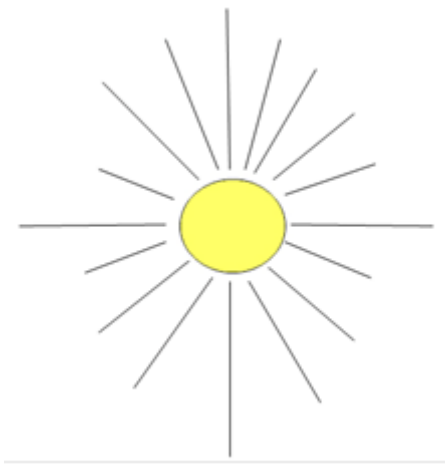
De school zal echter alle zeilen moeten bijzetten om ervoor te zorgen dat de effecten van de verbeteractiviteiten duidelijk zichtbaar worden en op zo kort mogelijke termijn leiden tot voldoende leerresultaten.

Dit vraagt maximale inspanning van alle betrokkenen. De inspectie is minder positief over de opbrengsten van de laatste drie jaar. Zowel de opbrengsten op het eind van de basisschoolperiode als de tussenliggende perioden zijn niet op een voldoende niveau. De onderwijsresultaten zijn in de achterliggende jaren onvoldoende onderwerp van analyse geweest en zijn dus onvoldoende van invloed geweest op het onderwijsleerproces.

Op grond van deze bevindingen kent de inspectie aan de school een aangepast toezichtarrangement ‘zwakke school’ toe. Ook wordt het toezicht geïntensiveerd.”

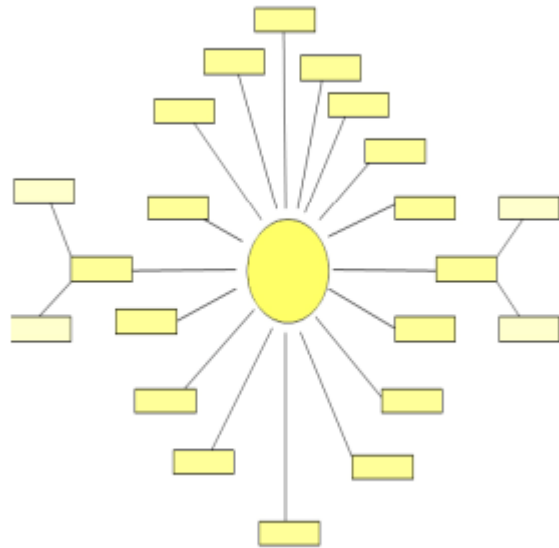
Tot zover deze samenvatting.

Bijlage 2 Grafische modellen (Duerings, 2011)

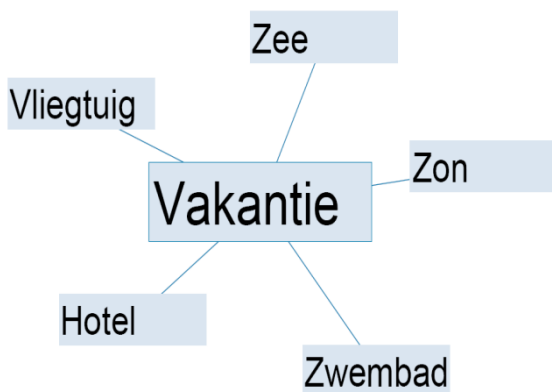
Figuur 1: Kenmerkenspin

www.woordenjacht.nl

Figuur 2: Woordenweb

www.woordenjacht.nl

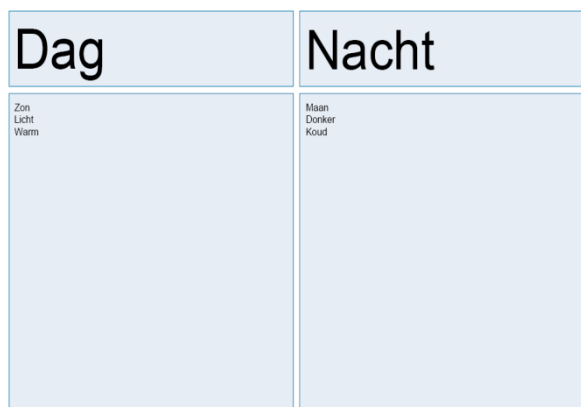
Figuur 3: Woordspin: Laten zien dat woorden een bepaalde betekenisverbinding hebben.

<http://www.rezulto.nl/pdf/woordspin.pdf>

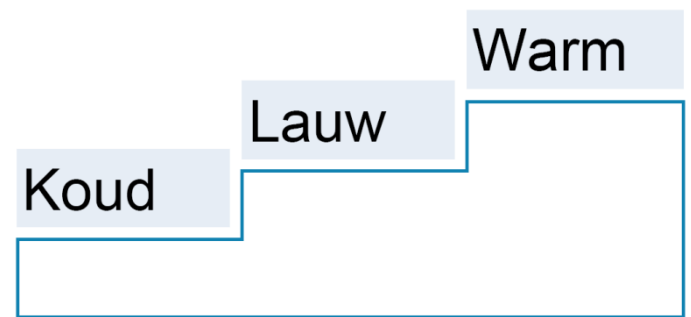
Figuur 4: Woordparachute: De hiërarchische relaties zijn duidelijk weer te geven.

http://www.rezulto.nl/pdf/parachute_3.pdf

Figuur 5: Een woordkast: Tegenstellingen zijn duidelijk weer te geven.

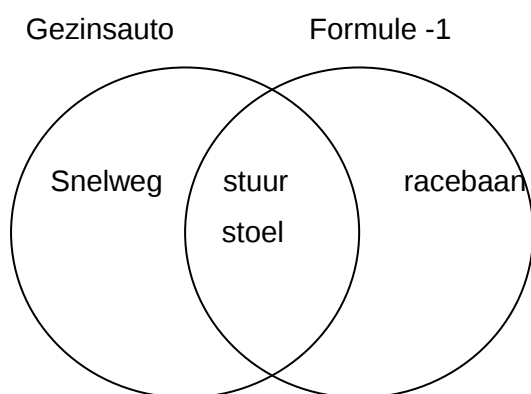
http://www.rezulto.nl/pdf/woordkast_2.pdf

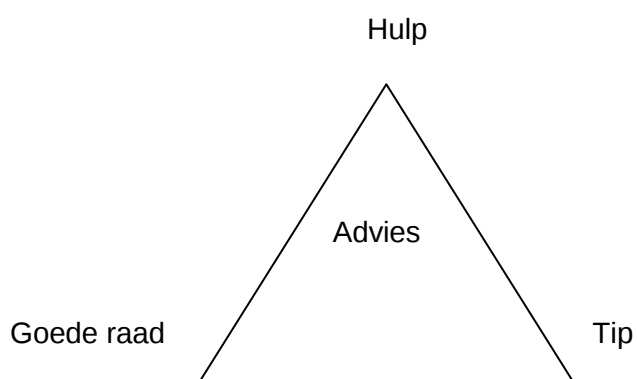
Figuur 6: Woordtrap: Een ontwikkeling, verandering of gradatie is goed weer te geven.

http://www.rezulto.nl/pdf/woordtrap_3.pdf

De verzamelplaats: is een grafisch model dat is bedoeld om de samenhang te laten zien tussen het themaonderwerp, de subthema's en de afzonderlijke woorden. Op een groot vel staat in het midden het thema. Eromheen hangen in een andere kleur de stroken waarop de subthema's staan. Daarna kunnen de leerlingen zelf op kleine memoblaadjes woorden schrijven en deze onder het bijbehorende deelthema hangen. De verzamelplaats is een overzichtsblad waarmee leerlingen kunnen leren om woorden te clusteren en te ordenen.

Figuur 8: De overlapper: Een grafisch model dat leerlingen helpt om naar verschillen en overeenkomsten van woorden te zoeken.

Figuur 9: Het woorddriehoekje: om snel even een woord uit te leggen op het bord, zodat je Weer verder met de les kunt.

Bijlage 3 Woordenschatroutines (Duerings, 2011)

Woord van de dag: Iedere dag staat er een woord centraal en daarmee wordt een kort spelletje gespeeld. De woorden worden geselecteerd aan de hand van themawoorden, doelwoorden of pas geleerde woorden.

Thematafel: Op een thematafel liggen allerlei voorwerpen, boeken en plaatjes die horen bij het thema dat aan de orde is. Elk voorwerp wordt door de leerlingen van een naamkaartje voorzien. De naam van het thema is goed zichtbaar en daarbij hangt een lijst met themawoorden waarvan de leerkracht vindt dat de leerlingen deze moeten leren kennen. Leerlingen worden gestimuleerd om zelf voorwerpen van thuis mee naar school te nemen.

De praatplaat: De routine heeft als uitgangspunt een foto of tekening van een begrip. Op deze tekening worden klassikaal of in tweetallen woorden, associaties of eigen ervaringen die te maken hebben met wat er te zien is genoteerd. Het is belangrijk dat de leerkracht samen met de leerlingen aan de praat raakt bij een praatplaat.

De woordposter: Op een woordposter staat een themawoord met daaromheen informatie over het themawoord. Deze informatie kan bijvoorbeeld op internet of in tijdschriften gevonden worden.

De woordenboeken: Hiermee bedoelt Duerings (2011) een boek wat de leerlingen zelf maken. Leerlingen stoppen nieuwe woorden in dit boek volgens een routine. Eerst wordt het woord opgeschreven en daarna de betekenis ervan. Daaronder wordt een zin met het woord bedacht. Met onderaan een woordveld van het woord. Het woordenboek kan ook gebruikt worden als spreekwoordenboek, thuistaalwoordenboek (voor thuis) of groepswoordenboek (gemaakt door heel de klas).

Het woordenschatmonster: Dit monster kan alleen in leven blijven als de leerlingen hem regelmatig een maaltijd geven en dat zijn lekkere woorden. De leerkracht geeft aan wat voor soort woorden het monster deze week graag eet. Gedurende die week verzamelen de leerlingen woorden, door ze op kaartjes te schrijven en voeren ze die aan het monster. Aan het einde van week worden alle woorden bij elkaar gelegd en gaan de leerlingen, in overleg met de leerkracht, bepalen welke woorden in het monsterboek horen. In het monsterboek worden de woorden net zoals een woordenboek verwerkt.

Draai maar raak: Dit is een bordspel waarbij leerlingen in teams of individueel kunnen spelen. Voor dit spel is er een draaischijf verdeeld in vier vakken nodig. Op ieder vak staat een opdracht zoals: liplezen, tekenen, verboden woord of uitbeeld. Een speler trekt een kaartje met een van de doelwoorden erop en leest het woord voor zichzelf. Daarna draait hij/zij aan de pijl van de draaischijf. De pijl stopt op een één van de vier opdrachtvormen en wijst aan op welke manier de leerlingen het woord op het kaartje duidelijk aan de ander moet maken. De ander probeert binnen de tijd (zandloper) te raden om welk woord het gaat.

Woordenschatdoosjes: De laatste routine zijn de woordenschatdoosjes. Er is een rood doosje voor de woorden die nog niet goed beheerst worden en een groen doosje voor de woorden die wel beheerst worden. Van te voren zijn de doelwoorden op kleine kaartjes geschreven. Op de achterkant van deze kaartjes staat de betekenis van het woord genoteerd. De kaartjes liggen op een stapel met de doelwoorden naar boven gericht. Vervolgens gaat de leerlingen één voor één na of hij/zij de betekenis van het woord weet. Zo ja, dan gaat het kaartje in het groene doosje. Zo nee, dan gaat het kaartje in het rode doosje. De volgende keer hoeft de leerling alleen de woorden uit het rode doosje te behandelen.

Bijlage 4 Kijkwijzer voorbereiden + semantiseren woordenschatlessen

Kijkwijzer voorbereiden + semantiseren woordenschatlessen

Datum les: Thema les:	Onvoldoende	Matig	Voldoende	Ruim voldoende	Goed
Vorbewerken: Bij het vorbereiden wordt een context gecreëerd om kinderen ontvankelijk te maken voor de aan te leren woorden					
Semantiseren: 1. Bij het semantiseren wordt er gebruik gemaakt van de drie "uitjes".					
2. Bij het semantiseren wordt gebruik gemaakt van grafische modellen.					

3. Er is ruimte en gelegenheid de woorden uit te spreken / te gebruiken in de juiste context.					
---	--	--	--	--	--

Voorbewerken:

Onvoldoende: ik kan 0 van de 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het voorbewerken. Dit zie ik terug aan het gedrag van de leerlingen. Ze zitten onderuit gezakt op hun stoel, staren voor zich uit, geeuwen, steken hun vinger niet op en reageren (non)verbaal niet op mijn verhaal.

Matig: ik kan 5 van de 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het voorbewerken. Deze vijf leerlingen zitten rechtop hun stoel, steken hun vinger op en reageren (non)verbaal op mijn verhaal. De andere 15 leerlingen zitten onderuit gezakt op hun stoel, staren voor zich uit, geeuwen, steken hun vinger niet op en reageren (non) verbaal niet op mijn verhaal.

Voldoende: ik kan 10 van de 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het voorbewerken. Deze 10 leerlingen zitten rechtop hun stoel, steken hun vinger op en reageren (non)verbaal op mijn verhaal. De andere 10 leerlingen zitten onderuit gezakt op hun stoel, staren voor zich uit, geeuwen, steken hun vinger niet op en reageren (non)verbaal niet op mijn verhaal.

Ruim voldoende: ik kan 15 van de 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het voorbewerken. Deze 15 leerlingen zitten rechtop hun stoel, steken hun vinger op en reageren (non)verbaal op mijn verhaal. De andere 5 leerlingen zitten onderuit gezakt op hun stoel, staren voor zich uit, geeuwen, steken hun vinger niet op en reageren (non)verbaal niet op mijn verhaal.

Goed: ik kan alle 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het voorbewerken. Deze 20 leerlingen zitten rechtop hun stoel, steken hun vinger op en reageren (non)verbaal op mijn verhaal.

Semantiseren 1:

Onvoldoende: Er wordt geen gebruik gemaakt van de “drie uitjes”.

Matig: Er wordt gebruik gemaakt van 1 van de “drie uitjes”.

Voldoende: Er wordt gebruik gemaakt van 2 van de “drie uitjes”.

Ruim voldoende: Er wordt gebruik gemaakt van 3 van de “drie uitjes”.

Goed: Er wordt gebruik gemaakt van 3 van de “drie uitjes” en deze bied ik alle drie in één aan.

Semantiseren 2:

Onvoldoende: Er wordt geen gebruik gemaakt van grafische modellen.

Matig: Er wordt gebruik gemaakt van een woordspinn

Voldoende: Er wordt gebruik gemaakt van een woordparachute of de verzamelplaats.

Ruim voldoende: Er wordt gebruik gemaakt van een woordtrap of een woorddriehoekje

Goed: Er wordt gebruik gemaakt van een woordkast of de overlapper.

Ik heb hier voor gekozen omdat ik de woordspinn het makkelijkste vind om te gebruiken. Ik vind het moeilijkst om tegenstellingen, verschillen en overeenkomsten van woorden duidelijk te maken. Als ik dat kan, vind ik dat er een goed gescoord kan worden. Daarnaast brengt de woordspinn nog maar grof orde in de woorden aan. De andere modellen dragen meer bij aan het daadwerkelijke netwerk/ordening qua opslag.

Semantiseren 3:

Onvoldoende: 0 van de 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Matig: 5 van de 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Voldoende: 10 van de 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Ruim voldoende: 15 van de 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Goed: 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Bijlage 5 Voorbereiding les 1: Gereedschap

Les 1: gereedschap woorden selecteren

De boormachine	Gat maken/boren
De schroef	Met een schroef kun je iets vast of los draaien
De schroevendraaier	Daar draai je de schroef mee vast of los
De hamer	Gereedschap om mee te slaan. Met een hamer sla je op een spijker
De spijker	Daar kun je iets vast mee maken zoals een plank
De tang	Kun je juist iets los maken. Een spijker eruit halen.
De zaag	Met een zaag kun je twee stukken van elkaar zagen/ losmaken
De zaklamp	Een klein licht.
Het handvat	Daar kun je iets aan vastpakken. De gereedschapskist heeft een handvat.
De gereedschapskist	Daar bewaar je gereedschap in.

Voorbewerken + semantiseren

Met een gereedschapskist kom ik de klas binnen. Ik moet gaan klussen in de klas. Nu heb ik deze gereedschapskist gevonden; een kist waarin je gereedschap bewaard. En kijk maar eens wat er in zit. Bij ieder gereedschap wat ik laat zien, zit een woordkaartje. Het woordkaartje hang ik meteen op het bord + de betekenis zeg ik erbij. Daarna maak ik een woordparaplu. In de woordparaplu staat gereedschapskist. De leerlingen vertellen wat er in de gereedschapskist zit. Dit schrijf ik onder de paraplu. Daarna vraag ik welke woorden bij elkaar horen. Deze geef ik dezelfde kleur. Vervolgens geven leerlingen aan wat voor gereedschap ze nog meer kennen.

Consolideren

De woorden moeten bij de kaartjes gehangen worden. Wie weet wat er bij elkaar hoort? Daarna binnen/buitenkring. Binnenkring krijgt de woorden. De buitenkring krijgt een plaatje. Als je een match heb, blijf je staan. Heb je geen match ga je zitten.

Controleren

Raad het woord. Ik pak een kaartje en vertel wat ik op het kaartje zie zonder het woord te noemen.

Vorbereiding les 2: Tuingereedschap

Les 2 tuingereedschap: woorden selecteren

Woorden:	Uitbreiden met:	Betekenis + zin
Harken	Hark	De grond fijnmaken Ik hark de tuin
Repareren	schutting	Iets wat kapot is maken Ik repareer de schutting.
Sjouwen		zwaar tillen. Ik sjouw de planken van de schutting.
Snoeien	Snoeischaar	Het verwijderen van delen van een plant. Ik snoei de heg met een snoeischaar.
Zaaien	Graszaad	Zaadjes in de grond brengen. Ik zaai het graszaad op de tuin.
Wortels		deel van een boom onder de grond dat het water opneemt De wortels van de boom zitten onder de grond.
Heg		Een dichte rij struiken. Aan de kant van de tuin staat een heg.
Maaien	Grasmaaier	Het verwijderen van gras. Het gras wordt gemaaid door een grasmaaier.
Sproeien	Tuinslang	Het gras water geven. Ik sproei het gras met de tuinslang.

Vorbewerken + semantiseren.

Ik vertel dat ik veel in de tuin moet werken met het mooie weer. Ik vertel dat ik een aantal foto's heb van mijn tuin met daarbij woorden en betekenis van woorden. Jullie moeten een zin bedenken bij de woorden. Daarna maken we een woordparachute met als thema wat doe je in de tuin (sjouwen, harken, repareren, snoeien, zaaien, maaien) Welke gereedschappen gebruik je daarbij? (dit schrijf ik eronder)

Consolideren

In tweetallen de woorden bij de plaatjes leggen. Vervolgens het spel raad het woord spelen.

Controleren

Wat zou jij graag willen doen in de tuin. Maak hiervan een tekening en schrijf de woorden erbij.

Voorbereiding les 3: Verzamelen

Les 3: het museum woorden selecteren

Woorden	Zin + betekenis
De verzameling	Verschillende spullen die bij elkaar horen Kijk eens naar mijn schelpen verzameling.
De tentoonstelling	Een verzameling van spullen die je aan anderen laat zien. Op de tentoonstelling zijn stenen verzamelingen te zien.
Het museum	Een plaats waar verzamelingen tentoongesteld worden. In het museum is een kunttentoonstelling.
Uitbreiding:	
Verzamelen	Verschillende spullen zoeken die bij elkaar horen. Ik verzamel zeepjes.
Bewaren	Ik bewaar mijn verzameling zodat ik er later iets aan heb Ik bewaar mijn boterham voor later.
Bewonderen	Iets heel mooi of knap vinden. Ik bewonder jouw schelpen verzameling.
Uitnodigen	Iemand vragen om langs te komen. Ik nodig je uit om naar de tentoonstelling te komen.

Voorbewerken + semantiseren

Ik vertel dat ik mijn kinderboeken verzameling mee heb genomen. Ik verzamel kinderboeken en bewaar ze in mijn boekenkast. Al deze kinderboeken horen bij elkaar. Dat noem je een verzameling. Ik schrijf meteen op de woordtrap onderaan de verzameling. Als ik mijn verzameling mooi op tafels wegleg en ik vraag of jullie willen komen kijken is het een tentoonstelling. Ik moet jullie hiervoor uitnodigen, ik vraag of jullie langs willen komen. Ik schrijf de tentoonstelling op de middelste trede van de woordtrap. Een tentoonstelling is een verzameling van spullen die je aan een ander laat zien. Ik kan mijn tentoonstelling in een

museum laten zetten zodat meer mensen ernaar kunnen kijken. Bovenaan de woordtrap schrijf ik het museum. Een museum is een plaats waar verzamelingen tentoongesteld worden. Je kunt een tentoonstelling bewonderen. Dan vind je hem heel mooi.

Woordtrap: http://www.rezulto.nl/pdf/woordtrap_3.pdf

Nu hebben jullie mijn tentoonstelling in het museum gezien, kijk maar eens mee naar een filmpje over een museum.

http://www.schooltv.nl/beeldbank/clip/20050725_schelpenmuseum01 Een filmpje over een schelpenmuseum.

Consolideren + controleren

De leerlingen krijgen een a4 blad. Dit vouwen ze in drie delen. Op het eerste deel komt hun verzameling of wat ze willen verzamelen. Op het tweede komt een tentoonstelling van hun verzameling. In het derde vak komt een museum waarin hun verzameling tentoongesteld wordt. Naderhand presenteren de leerlingen aan elkaar en een aantal voor de klas hun tekening.

Bijlage 6 Voorbeelden van ingevulde kijkwijzers.

Kijkwijzer voorbereiden + semantiseren woordenschatlessen

Datum les: 22-03-12 Thema les: gereedschap. Ingevuld door: J.M.	Onvoldoende	Matig	Voldoende	Ruim voldoende	Goed
Vorbewerken: Bij het vorbereken wordt een context gecreëerd om kinderen ontvankelijk te maken voor de aan te leren woorden			X		
Semantiseren: 1. Bij het semantiseren wordt er gebruik gemaakt van de drie "uitjes".			X		
2. Bij het semantiseren wordt gebruik gemaakt van grafische modellen.	X				
3. Er is ruimte en gelegenheid de woorden uit te spreken / te gebruiken in de juiste context.		X			

Vorbewerken:

Onvoldoende: ik kan 0 van de 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het vorbereken. Dit zie ik terug aan het gedrag van de leerlingen. Ze zitten onderuit gezakt op hun stoel, staren voor zich uit, geeuwen, steken hun vinger niet op en reageren (non)verbaal niet op mijn verhaal.

Matig: ik kan 5 van de 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het vorbereken. Deze vier leerlingen zitten rechtop hun stoel, steken hun vinger op en reageren (non)verbaal op mijn verhaal. De andere 16 leerlingen zitten onderuit gezakt op hun stoel, staren voor zich uit, geeuwen, steken hun vinger niet op en reageren (non) verbaal niet op mijn verhaal.

Voldoende: ik kan 10 van de 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het vorbereken. Deze 10 leerlingen zitten rechtop hun stoel, steken hun vinger op en reageren (non)verbaal op mijn verhaal. De andere 10 leerlingen zitten onderuit gezakt op hun stoel, staren voor zich uit, geeuwen, steken hun vinger niet op en reageren (non)verbaal niet op mijn verhaal.

Ruim voldoende: ik kan 15 van de 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het vorbereken. Deze 15 leerlingen zitten rechtop hun stoel, steken hun vinger op en reageren (non)verbaal op mijn verhaal. De andere 5 leerlingen zitten onderuit gezakt op hun

stoel, staren voor zich uit, geeuwen, steken hun vinger niet op en reageren (non)verbaal niet op mijn verhaal.

Goed: ik kan alle 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het voorbereiden. Deze 20 leerlingen zitten rechtop hun stoel, steken hun vinger op en reageren (non)verbaal op mijn verhaal.

Semantiseren 1:

Onvoldoende: Er wordt geen gebruik gemaakt van de drie uitjes.

Matig: Er wordt gebruik gemaakt van 1 van de drie uitjes.

Voldoende: Er wordt gebruik gemaakt van 2 van de drie uitjes.

Ruim voldoende: Er wordt gebruik gemaakt van 3 van de drie uitjes.

Goed: Er wordt gebruik gemaakt van 3 van de drie uitjes en deze bied ik alle drie in één aan.

Semantiseren 2:

Onvoldoende: Er wordt geen gebruik gemaakt van grafische modellen.

Matig: Er wordt gebruik gemaakt van een woordenspin

Voldoende: Er wordt gebruik gemaakt van een woordparachute of de verzamelplaats.

Ruim voldoende: Er wordt gebruik gemaakt van een woordtrap of een woorddriehoekje

Goed: Er wordt gebruik gemaakt van een woordkast of de overlapper.

Ik heb hier voor gekozen omdat ik de woordenspin het makkelijkste vind om te gebruiken. Ik vind het moeilijkst om tegenstellingen, verschillen en overeenkomsten van woorden duidelijk te maken. Als ik dat kan, vind ik dat er een goed gescoord kan worden. Daarnaast brengt de woordspin nog maar grof orde in de woorden aan. De andere modellen dragen meer bij aan het daadwerkelijke netwerk/ordening qua opslag.

Semantiseren 3:

Onvoldoende: 0 van de 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Matig: 5 van de 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Voldoende: 10 van de 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Ruim voldoende: 15 van de 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Goed: 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Plaatjes op digibord in power point presentatie laten zien. De plaatjes zijn achterin de klas niet goed te zien.
Bij de PP presentatie kun je ook in een setten als uitleg.
Of filmpje?

Kijkwijzer voorbereiden + semantiseren woordenschatlessen

Datum les: 22-03-12 Thema les: gereedschap. J.D	Onvoldoende	Matig	Voldoende	Ruim voldoende	Goed
Vorbewerken: Bij het vorbereiden wordt een context gecreëerd om kinderen ontvankelijk te maken voor de aan te leren woorden					X
Semantiseren: 1. Bij het semantiseren wordt er gebruik gemaakt van de drie "uitjes".			X		
2. Bij het semantiseren wordt gebruik gemaakt van grafische modellen.	X				
3. Er is ruimte en gelegenheid de woorden uit te spreken / te gebruiken in de juiste context.		X			

Vorbewerken:

Onvoldoende: ik kan 0 van de 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het vorbereiden. Dit zie ik terug aan het gedrag van de leerlingen. Ze zitten onderuit gezakt op hun stoel, staren voor zich uit, geeuwen, steken hun vinger niet op en reageren (non)verbaal niet op mijn verhaal.

Matig: ik kan 5 van de 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het vorbereiden. Deze vier leerlingen zitten rechtop hun stoel, steken hun vinger op en reageren (non)verbaal op mijn verhaal. De andere 16 leerlingen zitten onderuit gezakt op hun stoel, staren voor zich uit, geeuwen, steken hun vinger niet op en reageren (non) verbaal niet op mijn verhaal.

Voldoende: ik kan 10 van de 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het vorbereiden. Deze 10 leerlingen zitten rechtop hun stoel, steken hun vinger op en reageren (non)verbaal op mijn verhaal. De andere 10 leerlingen zitten onderuit gezakt op hun stoel, staren voor zich uit, geeuwen, steken hun vinger niet op en reageren (non)verbaal niet op mijn verhaal.

Ruim voldoende: ik kan 15 van de 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het vorbereiden. Deze 15 leerlingen zitten rechtop hun stoel, steken hun vinger op en reageren (non)verbaal op mijn verhaal. De andere 5 leerlingen zitten onderuit gezakt op hun

stoel, staren voor zich uit, geeuwen, steken hun vinger niet op en reageren (non)verbaal niet op mijn verhaal.

Goed: ik kan alle 20 leerlingen enthousiast krijgen tijdens het voorbereiden. Deze 20 leerlingen zitten rechtop hun stoel, steken hun vinger op en reageren (non)verbaal op mijn verhaal.

Semantiseren 1:

Onvoldoende: Er wordt geen gebruik gemaakt van de drie uitjes.

Matig: Er wordt gebruik gemaakt van 1 van de drie uitjes.

Voldoende: Er wordt gebruik gemaakt van 2 van de drie uitjes.

Ruim voldoende: Er wordt gebruik gemaakt van 3 van de drie uitjes.

Goed: Er wordt gebruik gemaakt van 3 van de drie uitjes en deze bied ik alle drie in één aan.

Semantiseren 2:

Onvoldoende: Er wordt geen gebruik gemaakt van grafische modellen.

Matig: Er wordt gebruik gemaakt van een woordenspin

Voldoende: Er wordt gebruik gemaakt van een woordparachute of de verzamelplaats.

Ruim voldoende: Er wordt gebruik gemaakt van een woordtrap of een woorddriehoekje

Goed: Er wordt gebruik gemaakt van een woordkast of de overlapper.

Ik heb hier voor gekozen omdat ik de woordenspin het makkelijkste vind om te gebruiken. Ik vind het moeilijkst om tegenstellingen, verschillen en overeenkomsten van woorden duidelijk te maken. Als ik dat kan, vind ik dat er een goed gescoord kan worden. Daarnaast brengt de woordspin nog maar grof orde in de woorden aan. De andere modellen dragen meer bij aan het daadwerkelijke netwerk/ordening qua opslag.

Semantiseren 3:

Onvoldoende: 0 van de 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Matig: 5 van de 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Voldoende: 10 van de 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Ruim voldoende: 15 van de 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

Goed: 20 leerlingen spreken de woorden uit en kunnen deze woorden in de juiste context gebruiken.

kaartjes + woorden te klein.
semantiseren duurt te lang. ll'en gaan hangen
drie uitjes: niet het uitbreiden
woord + kaartje maar geen betekenis
ik ben te veel aan het woord,
weinig interactie.

Bijlage 7 Inhoud DVD

Bij dit onderzoek hoort een DVD met drie filmopnames en de ingevulde kijkwijzers.

Opname 1: Gereedschap (22-03-2012)

Opname 2: Tuingereedschap (29-03-2012)

Opname 3: Verzamelen (19-04-2012)

Kijkwijzer 1 ingevuld door JM, 22-03-2012

Kijkwijzer 1 ingevuld door JD, 22-03-2012

Kijkwijzer 2 ingevuld door JM, 29-03-2012

Kijkwijzer 2 ingevuld door JD, 29-03-2012

Kijkwijzer 3 ingevuld door JM, 19-04-2012

Kijkwijzer 3 ingevuld door JD, 19-04-2012

Deze gegevens zijn op te vragen bij J. Doomen